

Η ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Σκανδάμη Αγγελική

Τμήμα Οικονομίας και Βιώσιμης Ανάπτυξης, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο Αθηνών
aggelikiskandami@gmail.com

Περίληψη

Αντικείμενο του παρόντος άρθρου είναι η διερεύνηση των στοιχείων που συνθέτουν τη φυσιογνωμία της πόλης των Σπετσών. Στόχος του άρθρου είναι η ανάδειξη της φυσιογνωμίας της πόλης των Σπετσών μέσα από τα φυσικά και τα ανθρώπινα στοιχεία που την συνθέτουν, αλλά και μέσω της εικόνας που διαμορφώνεται στη συνείδηση των κατοίκων της πόλης και των τουριστών, που την επισκέπτονται. Οι Σπέτσες διαθέτουν ένα πλούσιο ιστορικό και πολιτιστικό δυναμικό, που έχει συντελέσει στη σημερινή διαμόρφωση της εικόνας της. Για τις ανάγκες του άρθρου πραγματοποιήθηκε έρευνα με ερωτηματολόγια σε τυχαίο δείγμα 152 ατόμων στην πόλη των Σπετσών. Επιπλέον, μέσα από τις βιβλιογραφικές πηγές εντοπίστηκαν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της πόλης των Σπετσών, υλικά και άυλα, που διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία της όπως μνημεία, πολιτιστικά κτίρια, πολιτιστικές εκδηλώσεις, προσωπικότητες της πόλης, καθώς σημειώθηκαν και οι πυκνωτές φυσιογνωμίας της πόλης.

Λέξεις κλειδιά: Σπέτσες, φυσιογνωμία, πυκνωτές φυσιογνωμίας

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η φυσιογνωμία μιας πόλης διαμορφώνεται μέσα από τα διάφορα στοιχεία που την συνθέτουν και τη διαφοροποιούν από τις υπόλοιπες πόλεις, αντανακλώντας τη μοναδικότητα της ταυτότητάς της. Οι Σπέτσες αποτελούν μία από τις πόλεις της Ελλάδας με πλούσια φυσική ομορφιά, αρχιτεκτονική, ιστορία συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην ανάδειξη της ομορφιάς της (Στεφάνου & Μητούλα, 2005).

Στο παρόν άρθρο διερευνάται η φυσιογνωμία της πόλης των Σπετσών μέσα από τον προσδιορισμό του όρου “φυσιογνωμία της πόλης”, των χαρακτηριστικών στοιχείων που αναδεικνύουν την ταυτότητα αυτής και ωθούν στην ανάπτυξή της. Συγκεκριμένα, το πρώτο μέρος του άρθρου αποτελείται από 11 κεφάλαια, τα οποία αναλύονται με βάση τα στοιχεία της φυσιογνωμίας. Τα κεφάλαια αυτά περιλαμβάνουν τον γεωγραφικό και γεωφυσικό προσδιορισμό, την ιστορία, τον πολιτισμό, την αρχιτεκτονική κληρονομιά, τις προσωπικότητες που την χαρακτηρίζουν, τους πυκνωτές φυσιογνωμίας, τον περιβάλλοντα χώρο, το θεσμικό πλαίσιο, την οικονομία και τα χρηματοδοτούμενα έργα που έχουν συντελέσει στην ανάπτυξη της προαναφερθείσας πόλης με θετικό πρόσημο.

Στο δεύτερο μέρος του άρθρου παρουσιάζεται η μεθοδολογία που ακολουθήθηκε για την πραγματοποίηση της ποσοτικής έρευνας και γίνεται ανάλυση των απαντήσεων των ερωτηθέντων του ερωτηματολογίου. Στη συνέχεια, ακολουθεί ένα κεφάλαιο όπου δίνονται κάποιες προτάσεις σχετικά με τις δυνατότητες της τουριστικής ανάπτυξης του νησιού των Σπετσών. Το άρθρο κλείνει με τα γενικά συμπεράσματα που προέκυψαν από τη βιβλιογραφία, την έρευνα και τις προτάσεις που δόθηκαν.

Προσδιορισμός του όρου “φυσιογνωμία μίας περιοχής”

Η κατανόηση του όρου “φυσιογνωμία” κρίνεται απαραίτητη, προκειμένου να κατανοήσουμε το περιεχόμενο του παρόντος άρθρου. Αρχικά, πρέπει να διαχωρίσουμε την έννοια του χώρου

από την έννοια του τόπου. Ο χώρος αποτελεί μία αφηρημένη έννοια και από μόνος του δεν έχει χαρακτήρα ούτε ιδιαίτερη φυσιογνωμία. Μέσω της εμφάνισης του ανθρώπου και της ανάπτυξης της δραστηριότητάς του σε έναν χώρο, αυτός συγκεκριμενοποιείται και μετατρέπεται αυτόματα σε τόπο. Έτσι, ο τόπος αποκτά χαρακτήρα, ο οποίος δημιουργείται από το σύνολο των μοναδικών χαρακτηριστικών, των μορφών κάθε είδους που σχετίζονται μαζί του. Από τη στιγμή που υπάρχει μία οντότητα στον τόπο, μπορούμε να μιλάμε και για φυσιογνωμία (Στεφάνου, 2000). Ο τόπος εκφράζεται και μέσα από τη χρονικότητά του. Ο χρόνος μπορεί να επιδράσει σημαντικά στην εικόνα του τόπου μέσα από τις διαφορετικές εικόνες που προσφέρει στην αλλαγή των εποχών του. Μέσα από τον χρόνο, δημιουργείται ο Λόγος και ο Μύθος του (Χατζοπούλου & Τζίκα, 2016). Η φυσιογνωμία αφορά στη μοναδικότητα, στην ταυτότητα καθώς και στην προσωπικότητα ενός τόπου όπως αυτή διαμορφώνεται από τα χαρακτηριστικά του τοπίου του. Η αντιληπτική εικόνα του τόπου σχηματίζεται μέσα από τη χρήση όλων των αισθήσεών μας όπως της όρασης, της ακοής, της όσφρησης, της αφής, της γεύσης, αλλά και της λογικής, προκειμένου να αντιληφθούμε τα στοιχεία που συγκροτούν τον τόπο. Επομένως, η φυσιογνωμία ενός τόπου διαμορφώνεται μέσα από μία μεγάλη ποικιλία στοιχείων (Στεφάνου, 2000).

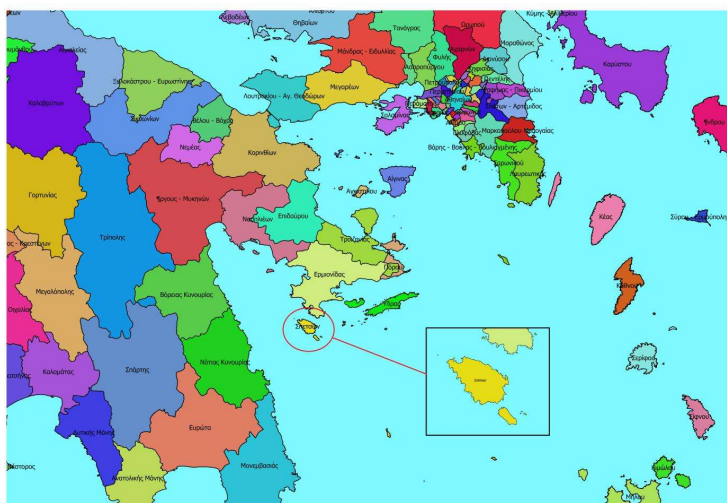
Μέρος Α': Περιγραφή της πόλης

1. ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

1.1. Γεωγραφική θέση του νησιού των Σπετσών

Το νησί των Σπετσών αποτελεί ένα από τα μικρότερα νησιά στην Ελλάδα, με περιμετρική έκταση 22,5 τετραγωνικά χιλιόμετρα, η οποία αντιστοιχεί στο 0,59% της έκτασης της περιφέρειας και στο 0,02% της χώρας. Το σχήμα του είναι ωοειδές και συνήθως το παρομοιάζουν με χελώνα, γιατί μοιάζει σαν το καβούκι της χελώνας. Η περίμετρος ακτογραμμής του είναι 11 μίλια, που αντιστοιχεί σε 28,7 χιλιόμετρα. Είναι το νοτιότερο νησί του Σαρωνικού κόλπου και βρίσκεται κοντά στην Αργολική χερσόνησο, δεξιά της εισόδου του Αργολικού κόλπου, σε απόσταση 1,5 ναυτικών μιλίων από την Ερμιονίδα και 50 ναυτικών μιλίων από το λιμάνι του Πειραιά (Βατικιώτη, 2012). Η γεωγραφική τους θέση καθορίζεται από τις συντεταγμένες 37 μοίρες 16' Β. πλάτους, 23 μοίρες 08' Α. μήκους (Μπία, 2018). Ο δήμος Σπετσών συστάθηκε το 1934, έπειτα από την αναγνώριση της Κοινότητας Σπετσών σε Δήμο και παρέμεινε αμετάβλητος βάσει του σχεδίου "Καποδίστριας" το 1997 όπως και του σχεδίου "Καλλικράτης" το 2011. Ο Δήμος ανήκει στην Περιφερειακή Ενότητα Νήσων, που βρίσκεται στην Περιφέρεια Αττικής βορειοδυτικά (Δίκτυο Δήμων Νήσων Αττικής, 2019).

Στο Δήμο Σπετσών ανήκουν τρεις μικρότερες νησίδες η Σπετσοπούλα, ο Άγιος-Ιωάννης και το Μικρό Μπούρμπουλο. Η Σπετσοπούλα πουλήθηκε στον Σταύρο Νιάρχο από τον εφοπλιστή των Σπετσών Ιωάννη Λεωνίδα, ενώ οι δύο υπόλοιπες νησίδες παραμένουν ακατοίκητες (Βατικιώτη, 2012). Τα ακρωτήρια του νησιού αποτελούν το Σουρμπουτί βορειοανατολικά, το Κάβο-Φανάρι ανατολικά, ο Μαυρόκαβος νοτιοανατολικά, το Ζάστανο Νότια και το Μπουρμπουθί βορειοδυτικά (Δίκτυο Δήμων Νήσων Αττικής, 2019). Η ψηλότερη κορυφή του νησιού φτάνει τα 291 μέτρα και βρίσκεται στον Προφήτη Ηλία ή όπως το λένε οι ντόπιοι στο «βουνό» (Βατικιώτη, 2012). Σύμφωνα με την πληθυσμιακή απογραφή της Ελληνικής Στατιστικής Αρχής, ο πληθυσμός του νησιού ανέρχεται σε 3.780 κατοίκους το 2001, ενώ για το έτος 2011 ο πληθυσμός αυξάνεται ελάχιστα σε 4.027 κατοίκους (ΕΛΣΤΑΤ, 2018).

Εικόνα 1: Γεωγραφικός Προσδιορισμός της πόλης των Σπετσών

Εικόνα 2: Δήμος Σπετσών- Πηγή: Δήμος Σπετσών, 2020

Πίνακας 1: Μόνιμος Πληθυσμός για τα έτη 1991, 2001 και 2011- Πηγή: ΕΛΣΤΑΤ, 2018

Περιοχή	Μόνιμος Πληθυσμός		
	1991	2001	2011
Χώρα	10.223.392	10.934.097	10.816.286
Περιφέρεια Αττικής	3.594.817	3.894.573	3.828.434
Περιφερειακή Ενότητα Νήσων	62.549	71.094	74.651
Δήμος Σπετσών	3.612	3.780	4.027

1.2. Η προέλευση της ονομασίας του νησιού

Η ετυμολογία του τοπωνυμίου των Σπετσών έχει υποστεί αλλαγές στο πέρασμα του χρόνου. Κατά την αρχαιότητα, η ονομασία του νησιού ήταν «Πιτυούσα» και «Πιτυόνησος» που σημαίνει πευκόφυτη, λόγω του μεγάλου αριθμού πεύκων (πίτυς) που υπήρχαν στο νησί. Οι παλαιότεροι κάτοικοι χρησιμοποιούσαν τα πεύκα για την κατασκευή των σπιτιών και των πλοίων τους. Η πρώτη αναφορά στο όνομα του νησιού «Σπέτσαι» γίνεται το 1841 σε έκθεση κάποιου Ενετού ναυάρχου, ως ο πορθμός των Σπετσών. Κατά τον 15^ο αιώνα, οι Αρβανίτες άλλαξαν το όνομα «Πιτυούσα» σε «Πέτσα», όπου στη συνέχεια έγινε πιθανώς η προσθήκη του αρχικού γράμματος σίγμα στην αρχή της ονομασίας του νησιού. Για τη σημερινή ονομασία του νησιού υπάρχουν διάφορες εκδοχές. Η πρώτη εκδοχή στηρίζεται στη θεωρία του ιστορικού Ανάργυρου Χατζηαναργύρου, όπου αναφέρει ότι το νησί πήρε την ονομασία του από τους ναυτικούς του Μεσαίωνα Καταλάνους, Γενουάτες και Ενετούς, καθώς οι Φράγκοι αποκαλούσαν το νησί ως «το νησί των αρωμάτων» (Isola di Speszze) λόγω των αρωματικών φυτών που φυτρώνουν εκεί και ιδιαίτερα των πικάντικων αρωμάτων όπως το πεύκο, το θυμάρι, η ρίγανη. Σύμφωνα με τους Διομήδη Κυριάκο και Αναστάσιο Ορλάνδο, η ονομασία «Σπέτσαι» ή «Πέτσα» προέρχεται από παραφθορά, λόγω των πεύκων που υπήρχαν στο νησί. Κατά τον ιστορικό και λεξικογράφο Βυζάντιο Σκαρλάτο, το νησί πήρε το όνομά του από την ιταλική λέξη *pesce* ή *pescia* που σημαίνει ψάρι, διότι το νησί αποτελεί καλό μέρος για ψάρεμα. Η προηγούμενη ονομασία των Σπετσών ήταν «Τιπάρηνος», αλλά οι κάτοικοι του νησιού αντέδρασαν, θέλοντας να κρατήσουν την ονομασία Σπέτσες όπως αναφέρεται και στην επίσημη αλληλογραφία προς τιμήν όσων αγωνίστηκαν για αυτό το όνομα στην επανάσταση του 1821 (Παρίση, 2010).

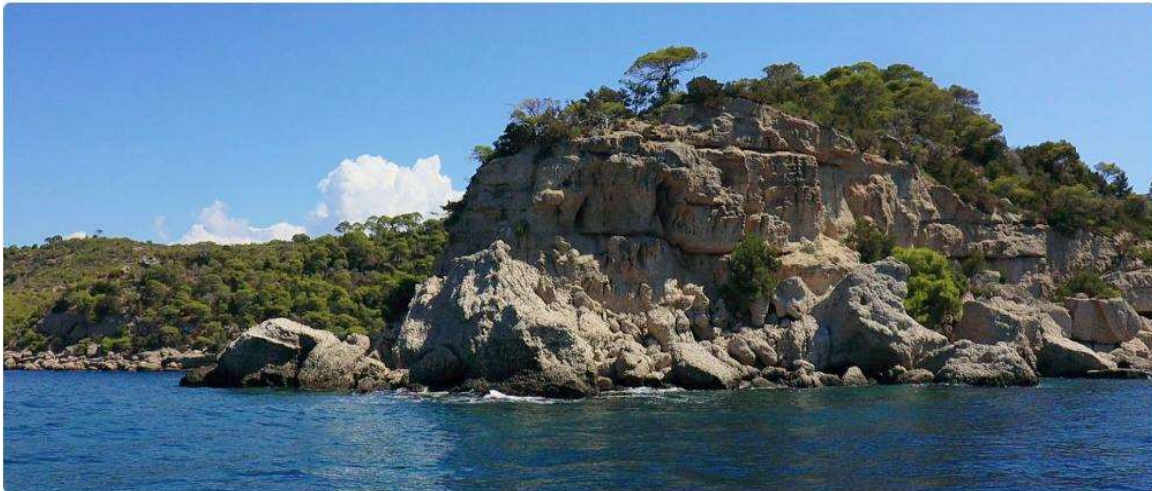
2. ΓΕΩΦΥΣΙΚΟΣ ΠΡΟΣΔΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται αναφορά στα γεωφυσικά χαρακτηριστικά που διαμορφώνουν τη φυσιογνωμία της πόλης των Σπετσών. Τέτοια στοιχεία είναι η μορφολογία του εδάφους, τα γεωλογικά στοιχεία, το κλίμα, καθώς και η χλωρίδα και πανίδα της περιοχής. Το κλίμα των Σπετσών είναι μεσογειακό με ήπιους χειμώνες και δροσερά καλοκαίρια. Η μέση θερμοκρασία στην περιοχή είναι 18,25 °C (Ελληνική Δημοκρατία, 2018). Οι κύριες μορφές βλάστησης που συναντώνται στις Σπέτσες είναι το πευκόδασος, ο θαμνώνας και τα φρύγανα.

Όμως, η έντονη ανάπτυξη της ναυπηγικής δραστηριότητας στο νησί επέφερε αρνητικές επιπτώσεις στη μορφή του πευκοδάσους μέσω της αποψιλωτικής υλοτομίας του ξύλου της πεύκης, υποβαθμίζοντας σημαντικά την έκταση και την ποιότητα του ξύλου. Ο Σωτήριος Ανάργυρος αναδάσωσε μια μεγάλη έκταση του πευκοδάσους, η οποία διαμόρφωσε θετικά τη σημερινή μορφή του. Τα περισσότερα φυτικά είδη που συναντώνται στο νησί αποτελούν στοιχεία της χλωρίδας των πεδινών και παράκτιων περιοχών της Αττικής, της Κορινθίας και της Αργολίδας. Η χλωρίδα των Σπετσών δεν διακρίνεται για τη σπανιότητα ή μοναδικότητα των ειδών της, αφού το νησί είναι μικρού μεγέθους, χαμηλού υψομέτρου στην ορεινή ζώνη, χωρίς την παρουσία μερικών σημαντικών βιοτόπων και την ύπαρξη κροκαλοπαγών πετρωμάτων, που καλύπτουν μεγάλο μέρος της έκτασης της. Κάποια από τα πιο ιδιαίτερα στοιχεία της χλωρίδας των Σπετσών, συναντώνται στους βραχώδεις σχηματισμούς της ακτής και της ενδοχώρας, με τα χαρακτηριστικά βραχώφιλα φυτά της Αττικής όπως είναι το *megarensis* και το *methanaea*. Στα παράκτια βράχια φυτρώνουν μερικά από τα πιο γνωστά αρτύματα της μεσογειακής κουζίνας όπως είναι η κάπαρη, το κρίταμο και το σταμναγκάθι. Μέσα στα κενά που είχαν δημιουργηθεί από τις πυρκαγιές που είχαν καλύψει ένα μέρος της έκτασης των Σπετσών, βρίσκεται ένα μίγμα θάμνων και φρυγάνων. Την άνοιξη στο βουνό θα

βρούμε ανεμώνες, αγριοβολβούς, ίριδες, κίτρινα κρινάκια, είδη του γένους *Erodium* και αναγαλίδες. Το φθινόπωρο συναντάμε μεγάλο αριθμό κυκλαμίνων. Στα πιο σκιερά και υγρά μέρη θα βρούμε πολλές τσουκνίδες, λυχνάρια, τεύκρια και φουμάνες.

Τα είδη πανίδας που συναντώνται στις Σπέτσες είναι ποίκιλα. Ένα από τα κοινά θηλαστικά που βρίσκονται στο νησί είναι ο λαγός, με τον σκαντζόχοιρο και τις μυγαλές να ακολουθούν. Όσον αφορά την ορνιθοπανίδα του νησιού, το πιο γνωστό είδος πουλιών που συναντάται είναι οι νησιώτικες πέρδικες, οι οποίες έχουν χαρακτηριστεί ως προστατευόμενο είδος και είναι αρκετά φιλικές με τους ανθρώπους στα άλση και στις άκρες των δρόμων. Στους χερσαίους οικοτόπους, τα μεταναστευτικά πουλιά που έρχονται είναι συνήθως τσίχλες, τρυγόνια και ορτύκια. Στα λιμάνια υπάρχουν γλάροι και καστανοκέφαλοι, ενώ κατά μήκος της ακτογραμμής βρίσκονται αλκυόνες και κορμοράνοι. Από την κατηγορία των αρπακτικών πουλιών, τα πιο γνωστά είναι οι γερακίνες και τα βραχοκίρκινεζα, ενώ από τα νυκτόβια η κουκουβάγια και το γκιώνη. Εξαιτίας του μικρού μεγέθους του νησιού και της περιορισμένης ποικιλίας σε βιότοπους, οι Σπέτσες δεν διαθέτουν αρκετά αμφίβια και σαύρες. Τέλος, στο νησί θα συναντήσουμε την ελληνική χελώνα, τα σαμιαμίδια και τους κυρτοδάκylους (Αδαμακόπουλος, 2014).

Εικόνα 3: Σπέτσες: Η άγρια και φαινομενικά άγονη ακτογραμμή φιλοξενεί μια ενδιαφέρουσα χλωρίδα- Πηγή: Αδαμακόπουλος, 2014

Εικόνα 4: Βραχοκίρκινεζο- Πηγή: Αδαμακόπουλος, 2014

Εικόνα 5: Κυρτοδάκylος- Πηγή: Αδαμακόπουλος, 2014

3. Η ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Οι Σπέτσες αποτελούν ένα νησί με μακράιωνη ιστορία και παράδοση. Σύμφωνα με αρχαιολογικά ευρήματα, οι Σπέτσες πρωτοκατοικήθηκαν περίπου την τρίτη χιλιετία π.Χ. Λόγω της γεωγραφικής της θέσης στον Αργολικό κόλπο, χρησιμοποιήθηκε ως σταθμός ανεφοδιασμού των πλοίων που κατευθύνονταν προς τις Πελοποννησιακές ακτές. Κατά την περίοδο του 1200 έως του 1460, οι Σπέτσες πέρασαν στην κυριαρχία των Ενετών και εξ αυτών στους Τούρκους. Το νησί γνώρισε σημαντική αύξηση του πληθυσμού τον 15^ο αιώνα με την προσέλευση Χριστιανών και Αρβανιτών, αλλά και τον 17^ο αιώνα με τις εγκαταστάσεις ανθρώπων προερχόμενοι από την Αργολίδα, την Τσακωνιά, την Ερμιονίδα, δηλαδή από τις γειτονικές ακτές της Πελοποννήσου. Ο 18^{ος} αιώνας υπήρξε η χρυσή εποχή των Σπετσών λόγω της άνθησης που γνώρισε και της μεγάλης ανάπτυξης της ναυτιλίας. Άλλωστε, αποτέλεσαν τον πυρήνα του πολεμικού στόλου για την έκβαση της Επανάστασης. Όταν ξέσπασε η Επανάσταση, οι Σπέτσες ήταν το πρώτο από τα ελληνικά νησιά που σήκωσε τη σημαία της Επανάστασης στις 3 Απριλίου του 1821. Ο στόλος των Σπετσών έπαιξε σημαντικό ρόλο στον αγώνα από τη θάλασσα, αφού πέτυχε τον αποκλεισμό δύο σπουδαίων φρουριών της Πελοποννήσου ,συγκεκριμένα της Μονεμβασιάς και του Ναυπλίου και πήρε μέρος σε αρκετές ναυμαχίες, όπως της Αρμάτας.

Η ιστορία των Σπετσών και η συμβολή της στον εθνικοαπελευθερωτικό αγώνα έχει συνδεθεί με την δράση σημαντικών προσωπικοτήτων όπως της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, του Ανδρέα Μιαούλη, του Χατζηγιάννη Μέξη και του Κοσμά Μπαρμπάτση, ονόματα που κατέχουν μία υψηλή θέση στην Ελληνική Ιστορία. Μετά την Επανάσταση του 1821, το νησί βρισκόταν σε παρακμή. Εκείνη την περίοδο, μία σημαντική προσωπικότητα έβαλε τις βάσεις για την πολιτιστική και πνευματική ανάπτυξη του νησιού, ο ξακουστός Σωτήριος Ανάργυρος. Μέσα από τα έργα του αναβάθμισε την ποιότητα ζωής του νησιού και συνέβαλε θετικά στη σύγχρονη ιστορία των Σπετσών. Κατά τους δύο Παγκόσμιους πολέμους, οι Σπέτσες βοήθησαν με τη σειρά τους μέσω της προσφοράς πολλών αξιωματικών και ναυτοδιοπών που θυσιάστηκαν για την πατρίδα τους. Με το τέλος του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου, οι Σπέτσες αρχίζουν να αναπτύσσονται ταχεία λόγω του τουριστικού κύματος που ξέσπασε στα μέσα της δεκαετίας του 1950. Σήμερα, οι Σπέτσες αποτελούν έναν κοσμοπολίτικο τουριστικό προορισμό, λόγω της γεωγραφικής της θέσης, της ιστορίας της, της αρχιτεκτονική της και της φυσικής ομορφιάς της (Δήμος Σπετσών, 2020).

4. Ο ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Σε αυτό το κεφάλαιο γίνεται παρουσίαση των στοιχείων που συνθέτουν την σπετσιοτική παράδοση και διαμορφώνουν την ιδιαίτερη ταυτότητα του νησιού. Κατά την διάρκεια του Πάσχα, στις Σπέτσες γίνεται περιφορά των τεσσάρων επιταφίων από τις ενορίες, οι οποίες συναντιούνται στην κεντρική πλατεία του Ποσειδωνίου. Τη βραδιά της Αναστάσεως, στην ενορία της Ανάληψης γίνεται το κάψιμο της βάρκας στο προαύλιο του ναού, καθώς και το κάψιμο του Ιούδα, στην πλατεία της Κουνουπίτσας. Στις απόκριες, την τελευταία Κυριακή της Τυρινής, η μέρα κλείνει με το κάψιμο του καρνάβαλου στην πλατεία της Ανάληψης. Την Καθαρά Δευτέρα γίνεται το πέταγμα της φιλάνδρας. Όλο τον χρόνο δημιουργούνται θρησκευτικά πανηγύρια σε πολλά εξωκλήσια. Στις Σπέτσες υπάρχουν τέσσερις ενορίες συνολικά της Αναλήψεως, του Αγίου Ιωάννη του Προδρόμου, του Αγίου Νικολάου και του Αγίου Αντωνίου. Παράλληλα, λειτουργούν δύο μοναστήρια των Αγίων Πάντων και της Παναγίας Γοργοεπήκοου, όπου ακολουθεί το παλαιό ημερολόγιο (Spetses Island, 2018). Στη

Μονή του Αγίου Νικολάου έχει δημιουργηθεί το Σπετσιώτικο Σπίτι, μία προσομοίωση της παραδοσιακής νησιωτικής κατοικίας, το οποίο διακοσμείται από έπιπλα και ρούχα που χρονολογούνται μέχρι τα μέσα του 20^{ου} αιώνα.

Το καλοκαίρι, το νησί φιλοξενεί αρκετές εκθέσεις ζωγραφικής και γλυπτικής σε ειδικά διαμορφωμένες αίθουσες ή σε ξενοδοχεία. Το μουσείο της Μπουμπουλίνας διοργανώνει κάθε καλοκαίρι πολιτιστικά φεστιβάλ με γκάμα εκδηλώσεων στην αυλή του ιστορικού σπιτιού της. Οι εγκαταστάσεις της Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής των Σπετσών φιλοξενούν πλήθος πολιτιστικών εκδηλώσεων. Στο ίδρυμα της Σχολής ανήκει και το ξενοδοχείο “Ποσειδώνιο”, το οποίο αποτελεί “κόσμημα” του νησιού με την αριστουργηματική αρχιτεκτονική του. Σύμφωνα με το ΦΕΚ 164/Β/10-04-1986, η Αναργυρείος και Κοργιαλένιος Σχολή των Σπετσών χαρακτηρίζεται ως έργο τέχνης στον κατάλογο των κηρυγμένων αρχαιολογικών χώρων και μνημείων της Ελλάδας. Άξια αναφοράς αποτελεί η διοργάνωση αθλητικών εκδηλώσεων στο νησί με στόχο την προώθηση του αθλητικού τουρισμού. Το 2011, πραγματοποιήθηκε ο πρώτος «Spetses mini Marathon» και έπειτα, από τότε η συμμετοχή των ενδιαφερόμενων αυξάνει από όλο τον κόσμο κάθε χρόνο. Διαθέτοντας ένα περιφερειακό δίκτυο 25 χιλιομέτρων, οι συμμετέχοντες έχουν την ευκαιρία να αντικρίσουν ένα ειδυλλιακό τοπίο γεμάτο με τα χρώματα του πράσινου των πεύκων και το μπλε της θάλασσας μέσα από τη διαδρομή του αγώνα δρόμου τους. Επιπλέον, το 2011, ιδρύθηκε ο Διεθνής αγώνας Κλασικών και Παραδοσιακών Σκαφών Σπετσών (Spetses Classic Yacht Regatta) όπου αποτελεί τον δημοφιλέστερο αγώνα στο είδος του στην Ελλάδα και έναν από τους σημαντικότερους στη Μεσόγειο. Έτσι, δίνεται η ευκαιρία στο ευρύ κοινό να απολαύσει έναν αγώνα ιστιοπλοΐας υψηλού επιπέδου, σε μία διοργάνωση που σκοπό έχει να τιμήσει τον ναυταθλητισμό και την ξυλοναυπηγική τέχνη.

Μία από τις δημοφιλέστερες εκδηλώσεις του νησιού αποτελεί η «Γιορτή της Αρμάτας». Διοργανώνεται κάθε χρόνο, το δεύτερο Σαββατοκύριακο του Σεπτεμβρίου και έχει διάρκεια μία εβδομάδα. Συγκεντρώνει πλήθος επισκεπτών για να παρακολουθήσουν την αναπαράσταση της ιστορικής ναυμαχίας, καθώς και την πυρπόληση του ομοιώματος της τουρκικής ναυαρχίδας, η οποία ολοκληρώνεται με τη συνοδεία χιλιάδων πυροτεχνημάτων. Ο Δήμος Σπετσών τιμά με αυτόν τον τρόπο τη Ναυμαχία των Σπετσών, που έλαβε μέρος στις 8 Σεπτεμβρίου του 1822, η οποία έχει σημειωθεί ως μία από τις σημαντικότερες στιγμές της Επανάστασης του 1821. Οι Σπετσιώτες απέδωσαν τη νίκη τους απέναντι στους Τούρκους στην Παναγία, που τους βοήθησε να σωθεί το νησί από την καταστροφή, κτίζοντας προς τιμήν της το εκκλησάκι Παναγία Αρμάτα (Δήμος Σπετσών, 2020).

Από τα πανηγύρια που πραγματοποιούνται καθ’ όλη τη διάρκεια του έτους δεν λείπει ο χορός και το τραγούδι. Ο σπετσιώτικος συρτός και ο χασάπικος αποτελούν τους πιο προτιμώμενους από τους χορούς των Σπετσιωτών. Όσον αφορά το τραγούδι, ακούγονται πολλά γνήσια σπετσιώτικα τραγούδια που τραγουδούσαν παλιά οι ναυτικοί (Spetses island, 2018). Τέλος, ένα από τα πιο φημισμένα τοπικά προϊόντα των Σπετσών είναι τα αμυγδαλωτά τους. Στην κουζίνα τους επικρατεί το ψάρι, με το ψάρι αλά Σπετσιώτα στον φούρνο να αποτελεί το παραδοσιακό πιάτο τους (Βατικιώτη, 2012).

Εικόνα 6: Εκδήλωση Αρμάτας: Πηγή: Δήμος Σπετσών, 2020

5. Η ΑΡΧΙΤΕΚΤΟΝΙΚΗ ΚΛΗΡΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Η αρχιτεκτονική κληρονομιά των Σπετσών έχει τη δική της προσωπικότητα. Πιο συγκεκριμένα, έχει κρατήσει ένα μέρος των χαρακτηριστικών της, συνδυάζοντας στοιχεία από τον πελοποννησιακό χώρο. Τα σπετσιώτικα σπίτια εμφανίζουν κοινά χαρακτηριστικά με αυτά της Ύδρας και της Κυνουρίας, ενώ ένας τύπος αρχοντικών μοιάζει με τα αρχοντικά της Ηπείρου (Φιλήντρα, 1998). Ένα βασικό χαρακτηριστικό γνώρισμα των Σπετσών αποτελούν τα αρχοντικά που βρίσκονται στη παραλία του Αγίου Νικολάου, πάνω στο κύμα, το ένα δίπλα στο άλλο. Αν και θεωρούνται αντιπροσωπευτικά των αρχοντικών των Σπετσών, στην πραγματικότητα δεν είναι. Μερικά από τα πιο χαρακτηριστικά δείγματα παλιών αρχοντικών είναι του Σωτήριου Αναργύρου, του Λαζάρου Ορλόφ, του Μέξη, του Μπότση και του Μπούμπουλη, τα οποία είχαν χτιστεί πριν την Επανάσταση. Βρίσκονται στο εσωτερικό της πόλης, σε απόσταση από τη θάλασσα. Περιμετρικά του κάθε αρχοντικού υπήρχαν σπίτια ενός ή δύο ορόφων των δικών τους ανθρώπων όπως ναυτικών, ξυλουργών, καπετάνιων, γραμματικών, όπου είχαν δημιουργηθεί σχέσεις εργασίας, συγγένειας με το αρχοντικό του πλοιοκτήτη και συμβίωναν όλοι μαζί αρμονικά. Η αιτία που κατασκευάστηκαν αυτά τα σπίτια έχει άμεση σχέση με τα πολιτικά δρώμενα της Αθήνας. Οι Σπετσιώτες δεν μπορούσαν να φιλοξενήσουν πρόσωπα υψηλού κοινωνικού κύρους στα περιτριγυρισμένα από κοτέτσια, στάνες και φτωχά παλιά αρχοντικά τους. Για αυτόν τον λόγο, γύρω στο 1840, ξεκίνησαν να χτίζονται αρχοντικά εμπνευσμένα από την νέα εποχή, δηλαδή πάνω στο κύμα για καλοκαιρινή χρήση. Έτσι, οι Σπέτσες μπαίνουν στη νέα εποχή όπου ο πλούτος αποτελεί αυτοσκοπό και όχι κάποια ένδειξη αρχοντιάς.

Αξίζει να μελετήσουμε μερικά από τα πιο αξιοσημείωτα αρχοντικά του νησιού για να εξετάσουμε και την αρχιτεκτονική τους. Το Μουσείο της Μπουμπουλίνας στεγάζεται στο 300 ετών αρχοντικό της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, της μοναδικής γυναίκας που φέρει τον τίτλο του ναυάρχου στη παγκόσμια ιστορία (Ντρενογιάννης, 2007). Το αρχοντικό χτίστηκε τον 17^ο αιώνα. Το περίγραμμα του έχει το σχήμα του γράμματος «Π», το οποίο τότε πρόβαλε τη σπουδαιότητα του ιδιοκτήτη. Διαθέτει ένα ισόγειο και δύο ορόφους, όπου η εξωτερική

πέτρινη σκάλα συνδέει την μπροστινή εσωτερική αυλή με τον πρώτο όροφο όπου στεγάζεται και το μουσείο. Ιδρύθηκε το 1991 από τον Φίλιππο Δεμερτζή-Μπούμπουλη. Τα έσοδα του Μουσείου διαχειρίζεται μία μη κερδοσκοπική εταιρεία με κύρια αρμοδιότητα τη συντήρηση και επισκευή του αρχοντικού, καθώς και την οργάνωση δράσεων με στόχο την διάδοση της ιστορίας της Επανάστασης και της Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας. Κατά την επίσκεψη στο Μουσείο, ο επισκέπτης θα έχει την ευκαιρία να θαυμάσει το Φλωρεντιανό σκαλιστό ταβάνι της μεγάλης σάλας, το χρηματοκιβώτιο της που βρισκόταν το πλοίο «Αγαμέμνονας», κειμήλια του Αγώνα, επιστολές, έγγραφα της ηρωίδας, καθώς και πολλά άλλα αξιόλογα εκθέματα (Αργολική Αρχαιακή Βιβλιοθήκη Ιστορίας και Πολιτισμού, 2009).

Το αρχοντικό του Σωτήριου Ανάργυρου θεωρείται έργο τέχνης, επειδή εμφανίζει ένα μοναδικό αρχιτεκτονικό και μορφολογικό ενδιαφέρον και χαρακτηρίζεται ως ιστορικό διατηρητέο μνημείο. Λειτουργεί ως ένα αντιπροσωπευτικό δείγμα αρχιτεκτονικής του 20^{ου} αιώνα στις Σπέτσες, όπου αποτέλεσε κατοικία του Εθνικού ευεργέτη Σωτήρη Ανάργυρου. Το κτήριο είναι δώροφο και λιθόκτιστο. Χαρακτηρίζεται από συμμετρία στις όψεις, ισορροπία στη διάπλαση του όγκου, καθαρότητα των αρχιτεκτονικών μορφών και σαφήνεια των επί μέρους νεοκλασικών μορφολογικών στοιχείων. Στο ισόγειο σχηματίζεται από περίστυλη τετράγωνη στοά που αγκαλιάζει το αρχοντικό. Ο αρχιτέκτονας Ζίζηλας έδωσε την οδηγία «να κτιστεί ένα αρχοντικό όμοιο με αρχαίο αιγυπτιακό ανάκτορο ή ναό». Το 1903 ξεκίνησαν οι εργασίες και το 1904 ολοκληρώθηκε η ανέγερση του εντυπωσιακότερου κτιρίου των Σπετσών. Το 1929 το Πρωτοδικείο Ναυπλίας κατακύρωσε την ιδιοκτησία του αρχοντικού στην Αναργύρειο και Κοργιαλένιο Σχολή Σπετσών. Το ΥΠΕΧΩΔΕ ανέλαβε τη σύνταξη μελέτης αποκατάστασης του μνημείου (Δήμος Σπετσών, 2020).

6. ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΤΗΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο γίνεται αναφορά σε μερικές από τις σπουδαιότερες ιστορικές φιγούρες, που συνέβαλαν στην ιστορία των Σπετσών.

Ο Σωτήριος Ανάργυρος αποτέλεσε τη σημαντικότερη προσωπικότητα που πέρασε από τις Σπέτσες τον τελευταίο αιώνα, στον οποίο και οφείλεται η ανάπτυξη του νησιού. Γεννήθηκε στις Σπέτσες το 1849. Έφυγε από την Ελλάδα σε νεαρή ηλικία κυνηγώντας την επιτυχία. Παρόλο που στην Αγγλία ήρθε σε επαφή για πρώτη φορά με τα καπνά, το εμπορικό του ένστικτο τον οδήγησε στη Νέα Υόρκη της Αμερικής, το 1883. Εκεί εργάστηκε στη μεγάλη καπνοβιομηχανία του Αμερικανοεβραίου Τόμσον, την οποία κληρονόμησε έπειτα από την υιοθεσία του από τον μεγαλοβιομήχανο. Το 1894 επιστρέφει για πρώτη φορά στο νησί όπου παντρεύεται τη δεύτερη ξαδέρφη του Ευγενία Θ. Αναργύρου. Ύστερα από επιθυμία της, πουλάει τις επιχειρήσεις του στην Αμερική από τις οποίες εισπράττει τεράστια ποσά και γυρίζει στις Σπέτσες μετά από τρία χρόνια για να μείνουν εκεί. Η επιστροφή του σηματοδότησε την αρχή της ανάπτυξης των Σπετσών. Το 1904 ολοκληρώνεται η ανέγερση του νεοκλασικού αρχοντικού του στο κέντρο του νησιού και το 1907 κατασκευάζει με δικά του έξοδα το πρώτο υδραγωγείο του νησιού.

Το 1913-1914 ο Ανάργυρος δημιούργησε ξανά το πευκοδάσος των Σπετσών, το οποίο βρισκόταν σε κίνδυνο να αφανιστεί λόγω της μη ελέγξιμης ξύλευσης και καλλιέργειας. Επιπλέον, άνοιξε περιφερειακούς δρόμους στο νησί και έγινε ανέγερση του ξενοδοχείου “Ποσειδώνιο”. Το Ποσειδώνιο αποτέλεσε το κόσμημα του νησιού, αφού έγινε το πρώτο ξενοδοχείο πολυτελείας στην περιοχή, όπου ανέδειξε το νησί σε παραθεριστικό κέντρο των υψηλόβαθμων κοινωνικών στρωμάτων. Το 1927 πραγματοποιείται η έναρξη της «Αναργυρείου και Κοργιαλενείου Σχολής Σπετσών», που υπήρξε ένα από τα καλύτερα πρότυπα κολέγια της χώρας -αν όχι των Βαλκανίων- και λειτούργησε μέχρι το 1983 με

Έλληνες και ξένους μαθητές. Η Σχολή ήταν η σημαντικότερη προσφορά του Σωτήριου Ανάργυρου, η οποία ανέβασε αρκετά το πολιτιστικό επίπεδο του νησιού. Η Σχολή διαπαιδαγώγησε πολλούς λόγιους, καλλιτέχνες, επιστήμονες και πολιτικούς. Σπουδαία προσφορά του ευεργέτη ήταν και η δημιουργία του ταμείου υπέρ των αναπήρων του πολέμου. Ο Ανάργυρος απεβίωσε στις 18 Δεκεμβρίου του 1928 αφήνοντας όλη του την περιουσία στη Σχολή (Αναργύρειος & Κοργιαλένειος Σχολή Σπετσών, 2021).

Ο Κοσμάς Μπαρμπάτσης γεννήθηκε το 1792 στις Σπέτσες και απεβίωσε το 1887. Η ανδρεία και ο πατριωτισμός του, τον ξεχώρισαν μέσα στο πλήθος και του εξασφάλισαν μία εξέχουσα θέση στην ιστορία των Σπετσών, παρά τη χαμηλά οικονομική του θέση. Από μικρός ασχολήθηκε με το ναυτικό και κατά την διάρκεια της Επανάστασης πήρε μέρος σε αρκετές ναυμαχίες όπως αυτές του Γέροντα, του Καφηρέα, της Ναυπάκτου, της Πρεβέζης, με την ναυμαχία των Πατρών να ξεχωρίζει. Κατά τη ναυμαχία των Σπετσών το 1822 και της τουρκικής ναυαρχίδας, η θέση του ως πυρπολητής τον ανέδειξε θριαμβευτή. Απειλώντας την Τουρκική ναυαρχίδα, οδήγησε τους Τούρκους να υποχωρήσουν και τους Έλληνες στη νίκη τους. Μετά την απελευθέρωση, του απονεμήθηκε τιμητικά για τις υπηρεσίες του στον αγώνα ο βαθμός του υποπλοίαρχου. Έζησε στις Σπέτσες ως τα γεράματά του, τιμώμενος από όλους τους κατοίκους του νησιού για τον ηρωισμό του.

Ο Χατζηγιάννης Μέξης γεννήθηκε το 1754 στις Σπέτσες και πέθανε το 1844. Την ονομασία “Χατζή” την έλαβε έπειτα από την επίσκεψή του στους Αγίους Τόπους. Συγκέντρωσε σημαντική ισχύ και πλούτο με αποτέλεσμα το 1818 να διοριστεί από τον Σουλτάνο ως “Ναζίρ” των Σπετσών, δηλαδή ως ο πρώτος από τους προκρίτους με δικαίωμα να προσλαμβάνει και να απολύει μπέηδες. Ο Χατζηγιάννης Μέξης έπαιξε σημαντικό ρόλο μέσω της δράσης του και συνέβαλε στην ανάπτυξη της ναυτιλίας των Σπετσών κατά την προεπαναστατική περίοδο όσο και στην Ελληνική Επανάσταση του 1821. Πρόσφερε το υπέρογκο ποσό των 700.000 χρυσών δραχμών, προκειμένου να καταφέρει πρώτος να ξεσηκώσουν τα πλήθη των Σπετσών, της Ύδρας και των Ψαρών στην Επανάσταση. Τα πλοία που έλαβαν μέρος στην Επανάσταση του 1821 ήταν μεταξύ άλλων ο “Επαμεινώνδας”, ο “Θεμιστοκλής” και ο “Περικλής”, τα οποία είχαν δραστηριοποιηθεί σε πολεμικές ενέργειες κατά των τουρκικών πλοίων και πριν την κήρυξη της ναυτικής εποποιίας. Η στιγμή για την οποία διακρίθηκε ο Χατζηγιάννης Μέξης στην ιστορία της Ελληνικής Επανάστασης είναι η Ναυμαχία των Σπετσών της 8^{ης} Σεπτεμβρίου 1822 για τον ηρωισμό που έδειξε. Το Μουσείο των Σπετσών στεγάζεται στο αρχοντικό του Χατζηγιάννη Μέξη και κρίθηκε σημαντικό ιστορικό κειμήλιο.

Η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα είχε καταγωγή από την Ύδρα. Γεννήθηκε το 1771 μέσα στις φυλακές της Κωνσταντινούπολης. Ύστερα από τον θάνατο του πατέρα της στη φυλακή, μητέρα και κόρη επιστρέφουν στην Ύδρα. Αργότερα, η μητέρα της παντρεύεται για δεύτερη φορά με τον Σπετσιώτη καπετάνιο Δημήτριο Λαζάρου Ορλώφ και με αυτόν τον τρόπο η Λασκαρίνα εγκαταστάθηκε από τότε στις Σπέτσες, όπου πραγματοποίησε δύο γάμους. Ο πρώτος έγινε στα 17 της έτη με τον Σπετσιώτη Καπετάνιο Δημήτριο Γιάννουζα, ο οποίος σκοτώθηκε σε ναυμαχία με πειρατές και στα 30 της έγινε ο δεύτερος γάμος με τον επίσης Καπετάνιο Δημήτριο Μπούμπουλη, που δυστυχώς, όμως, σκοτώθηκε σε ναυμαχία με Αλγερινά πειρατικά το 1811. Από τον Μπούμπουλη πήρε το επώνυμό της, με το οποίο έγινε γνωστή ως «Μπουμπουλίνα». Μετά τον θάνατο του συζύγου της, ξεκίνησε να ασχολείται με το εμπόριο και την προετοιμασία της Επανάστασης. Η Μπουμπουλίνα έγινε μέλος της Φιλικής Εταιρείας όπου διέταξε την ναυπήγηση του πλοίου “Αγαμέμνων”, καθώς και άλλων τριών μικρότερων με δικά της έξοδα. Με το πλοίο “Αγαμέμνων” συμμετείχε στον αποκλεισμό του Ναυπλίου και τον ανεφοδιασμό του Άργους με δικές της δαπάνες. Έλαβε μέρος στον αποκλεισμό της Μονεμβασιάς, στην πολιορκία και άλωση της Τριπόλεως και

συμμετείχε με δική της μάχιμη μονάδα στις πρώτες επιχειρήσεις του αγώνα σε διάφορες πολεμικές συγκρούσεις της επαναστατημένης Πελοποννήσου. Σχεδόν όλη της η περιουσία δόθηκε για τη συντήρηση των πληρωμάτων των πλοίων της που οργάνωσε. Δολοφονήθηκε στις 22 Μαΐου του 1825 στις Σπέτσες κατά τη διάρκεια έντονης οικογενειακής λογομαχίας. Μεταθανάτια έλαβε τον τίτλο από τους Ρώσους της «Ναυάρχου». Η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα αποτέλεσε μία από τις πιο κορυφαίες γυναικείες μορφές της Ελληνικής Επανάστασης (Δήμος Σπετσών, 2020).

7. ΠΥΚΝΩΤΕΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Οι πυκνωτές φυσιογνωμίας συμβάλλουν στην ανάδειξη της φυσιογνωμίας της πόλης των Σπετσών, καθώς αποτελούν τα χαρακτηριστικότερα στοιχεία της πόλης με τα οποία είναι δυνατή η αναγνώρισή της. Ένας από τους κυριότερους πυκνωτές φυσιογνωμίας των Σπετσών αποτελεί ο εορτασμός του φεστιβάλ της Αρμάτας. Η αναπαράσταση της ένδοξης ναυμαχίας των Σπετσών πλαισιώνεται μέσα από μία σειρά ξεχωριστών εκδηλώσεων, με αποκορύφωμα την αναπαράσταση καύσης της τουρκικής ναυαρχίδας σε ακολουθία με την εντυπωσιακή καύση πυροτεχνημάτων.

Φέτος, τον Σεπτέμβρη του 2022, γιορτάστηκε η επέτειος των 200 ετών από τη ναυμαχία, η οποία τιμήθηκε με μία φαντασμαγορική εκδήλωση (Δήμος Σπετσών, 2020). Χαρακτηριστική φιγούρα της πόλης των Σπετσών αποτελεί η εθνική ηρωίδα Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα. Μία από τις χαρακτηριστικότερες φράσεις που λένε στις Σπετσιοτίτσες χρησιμοποιώντας ως πρότυπο τη γενναιότητα και το θάρρος που έδειξε η Μπουμπουλίνα είναι: «Από τις Σπέτσες; Είσαι Μπουμπουλίνα δηλαδή!». Η Καπετάνισσα, γνωστή ως εξέχουσα μορφή για τη συμβολή της στην Ελληνική Επανάσταση του 1821, οφείλεται να αναγνωριστεί και ως παγκόσμιο σύμβολο της γυναικείας χειραφέτησης. Μία γυναίκα που κατέρριψε έμφυλα στερεότυπα και αγωνίστηκε με ανδρεία για την πατρίδα της και τον τόπο της (Δήμος Σπετσών, 2020).

Στο κέντρο της πλατείας Ποσειδωνίου βρίσκεται το επιβλητικό άγαλμα της προς τιμή της (Μουσείο Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας, 2021). Το νησί των Σπετσών είναι η κυρία των αμαξών. Οι άμαξες αποτελούν ένα γραφικό μέσο για τη μεταφορά των επισκεπτών σε διάφορα σημεία της πόλης, από το Πάσχα μέχρι τις αρχές Οκτωβρίου. Υπάρχουν δύο αφετηρίες εξυπηρέτησης των επισκεπτών. Η πρώτη βρίσκεται στο λιμάνι της Ντάπιας με κατεύθυνση προς το Παλιό Λιμάνι και την Αγία Μαρίνα, ενώ η δεύτερη αφετηρία βρίσκεται προς την Πλατεία Ποσειδωνίου με κατεύθυνση προς τις Σχολές και το Λιγονέρι. Παλιότερα, οι άμαξες αποτελούσαν το βασικό μεταφορικό μέσο σε αντίθεση με σήμερα που χρησιμοποιούνται για να σε ταξιδέψουν στον χρόνο (Δήμος Σπετσών, 2020). Κατά την άφιξη σου στο λιμάνι των Σπετσών, η πρώτη εικόνα που αντικρίζεις είναι η Ντάπια. Αποτελεί το κύριο χαρακτηριστικό γνώρισμα των Σπετσών και ένα από πολυσύχναστα αξιοθέατά της. Στη Ντάπια βρισκόντουσαν στημένα τα κανόνια που υπερασπίστηκαν την πόλη, καθώς αποτελούσε το παλιό πυροβολείο του νησιού. Σήμερα, η Ντάπια αποτελεί το σημερινό λιμάνι άφιξης των πλοίων (Spetses island, 2018).

8. ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΑΣ ΧΩΡΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο θα κάνουμε λόγο για τον περιβάλλοντα χώρο της πόλης των Σπετσών. Η διαδρομή από το λιμάνι της Ντάπιας μέχρι τις Σχολές μάς οδηγεί σε ένα από τα πιο ιστορικά σημεία ενδιαφέροντος των Σπετσών, το ξενοδοχείο «Ποσειδώνιο». Βρίσκεται στην πλατεία της Μπουμπουλίνας και λειτουργεί και σαν χώρος πραγματοποίησης διαφόρων εκδηλώσεων,

με την πιο δημοφιλή εορτή να αποτελεί η «Αρμάτα». Στο τέλος της διαδρομής συναντάμε την Αναργύρειο και Κοργιαλένιο Σχολή των Σπετσών, το διαμάντι του νησιού που φιλοξένησε πλήθος διάσημων και πλούσιων ανθρώπων. Στο “Φανάρι” συναντάμε την Ορθόδοξη εκκλησία της “Παναγίας της Αρμάτας”, που κτίστηκε προς τιμήν της Παναγίας την ημέρα των “γενεθλίων” της (8 Σεπτεμβρίου) για τη βοήθεια που έδωσε στους Σπετσιώτες να νικήσουν τον τουρκικό στόλο το 1822.

Στο άκρο του “Φαναριού”, μπροστά στον παλιό φάρο δεσπόζει το γλυπτό του πυρπολητή Κοσμά Μπαρμπάτση (Spetses island, 2018). Η σπηλιά του Μπεκίρη, αποτελεί ένα από τα σημαντικότερα αξιοθέατα των Σπετσών με πλούσια φυσική ομορφιά. Είναι ένα μέρος γνωστό ιστορικά, αφού λειτούργησε σαν κρησφύγετο από τους Τούρκους και σαν αποθήκη πυρομαχικών κατά την Επανάσταση του 1821. Η πρόσβαση στη σπηλιά είναι εφικτή τόσο από την στεριά όσο και από τη θάλασσα. Μέσα στη σπηλιά υπάρχουν εντυπωσιακοί σταλαγμίτες και μία μικρή παραλία στρωμένη με άμμο και καταγάλανα νερά. Το καλοκαίρι προσελκύει πλήθος κόσμου, αφού αποτελεί ένα από τα πιο φυσικά αξιοθέατα των Σπετσών. Στις Σπέτσες υπάρχουν αρκετές άλλες σπηλιές, η πρόσβαση στις οποίες δεν είναι συνήθως εύκολη.

Οι Σπέτσες φημίζονται και για τις πανέμορφες παραλίες τους με τα πεντακάθαρα νερά τους. Ο επισκέπτης μπορεί να επισκεφτεί τις προσβάσιμες παραλίες, περπατώντας είτε μέσω ενός ποδηλάτου ή μέσω της ενοικίασης τουριστικού σκάφους ή θαλάσσιου ταξί για τις πιο δύσβατες. Για τους μήνες της τουριστικής περιόδου, λειτουργούν δύο λεωφορεία με διαφορετικές κατευθύνσεις όπου οδηγούν σε διάφορες παραλίες. Η παραλία της Αγίας Παρασκευής με το γραφικό εκκλησάκι, θεωρείται η πιο όμορφη του νησιού από πολλούς. Είναι κατάφυτη από πεύκα, με βότσαλο χονδρό και καταγάλανα νερά. Είναι προσβάσιμη με καΐκι από τη θάλασσα και οδικώς με λεωφορείο. Άλλες παραλίες που αξίζει κάποιος να επισκεφτεί είναι η παραλία των Αγίων Αναργύρων και η παραλία Βρέλλος (Δήμος Σπετσών, 2020).

9. ΘΕΣΜΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩ ΣΠΕΤΣΩΝ

Στο κεφάλαιο αυτό αναφέρονται μερικά από τα βασικότερα διατάγματα που συνέβαλαν στην πολεοδομική εξέλιξη των Σπετσών. Με το Βασιλικό Διάταγμα της 1987 «Περί εγκρίσεως διατάγματος ρυμοτομίας της πόλεως Σπετσών» (ΦΕΚ 4/Α’/16-1-1868) πραγματοποιείται η πρώτη προσπάθεια κρατικής παρέμβασης στη διαδικασία οικειοποίησης του χώρου της πόλης των Σπετσών από τους κατοίκους της. Γίνεται ρυμοτόμηση των κοινόχρηστων χώρων και των χώρων κοινής ζωής και μία προσπάθεια επιβολής μίας ξένης οργάνωσης του χώρου, που αντιπροσωπεύει πρότυπα άλλων κοινωνιών μέσω του διαχωρισμού του κοινόχρηστου με του ιδιωτικού χώρου, τη μείωση του αριθμού των χώρων κοινής ζωής, αγοράς και την τυποποίηση του πολεοδομικού ιστού. Ως κέντρο προτείνεται το παλιό λιμάνι όπου λειτουργεί σαν χώρος συγκέντρωσης και αγοράς στην πόλη. Όμως, δεν γίνεται εφαρμογή του πολεοδομικού σχεδίου του 1867, καθώς οι κάτοικοι των Σπετσών αγνοούν τους περιορισμούς του ρυθμιστικού σχεδίου και οικειοποιούνται τον χώρο βάσει των κανόνων που διαμορφώνουν τις μεταξύ τους σχέσεις.

Τέτοια χωρικά μοτίβα οικειοποίησης του χώρου δημιουργούνται μέσα στην τοπική κοινωνία και δεν ακολουθούν το μοτίβο κάποιου άλλου συστήματος. Πολλές φορές ομάδες ανθρώπων που κατέχουν μία υψηλότερη θέση στην κοινωνία καταλαμβάνουν τμήματα του χώρου απομακρύνοντας με αυτό τον τρόπο πιο αδύναμες κοινωνικά ομάδες. Με την Υπουργική Απόφαση 10977/16-05-1967 (Φ.Ε.Κ, 352/Β/31-05-1967), το νησί των Σπετσών μαζί με άλλους οικισμούς της επικρατείας χαρακτηρίζονται ως «ιστορικά διατηρητέα μνημεία

και τύπου παρουσιάζοντας ιδιαίτερον φυσικόν κάλλος ή ενδιαφέρον από απόψεως αρχιτεκτονικής ή ιστορικής...» (Νομοσκόπιο, 2017). Με βάση το άρθρο 12 του Ν. 3028/2002 οι αρμόδιες αρχές όφειλαν να οριοθετήσουν τον χώρο με βάση τα δεδομένα αρχαιολογικής έρευνας πεδίου ως αρχαιολογικό είτε να πραγματοποιηθεί κήρυξη ολόκληρης της νήσου ως αρχαιολογικού μέσα σε τρία χρόνια. Ειδάλλως, θα υπήρχε καθυστέρηση στην ολοκλήρωση των προγραμματισμένων έργων υποδομών στο νησί και θα άμβλυνε την οικονομική κρίση στις Σπέτσες αφού το 50% απασχολείται στον κατασκευαστικό κλάδο (Βουλή των Ελλήνων, 2010). Με το Προεδρικό Διάταγμα της 19/10/1978 «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών» (ΦΕΚ 594/Δ'/13-11-1978), ο οικισμός των Σπετσών χαρακτηρίστηκε ως Παραδοσιακός. Με το Προεδρικό Διάταγμα της 24/10/1980 «Περί αναθεωρήσεως και επεκτάσεως του ρυμοτομικού σχεδίου Σπετσών» (ΦΕΚ 1/Δ'/8-1-1981), θεσμοθετήθηκε το ρυμοτομικό σχέδιο που βρίσκεται σε ισχύ σήμερα (Νομοσκόπιο, 2020). Σύμφωνα με το Προεδρικό Διάταγμα της 21/11/1981 «Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως του χαρακτηρισθέντος ως παραδοσιακού οικισμού Σπετσών» (ΦΕΚ 740/Δ'/15-12-1981) γίνεται οικοδόμηση της περιοχής των Σπετσών και χωρίζεται σε πέντε τομείς όπως φαίνεται στον Πίνακα 2.

Πίνακας 2: Τομείς καθορισμού ειδικών όρων και περιορισμών δομήσεως του οικισμού των Σπετσών- Πηγή: Νομοσκόπιο, 2020

Τομέας	Συντελεστής Δόμησης	Κάλυψη	Οικοδομικό Σύστημα	Όροφοι	Ύψος
Τομέας Α΄	1,2	100%	Συνεχές	2	7,00 μ.
Τομέας Β΄	0,8	75%	Πτέρυγες	2	7,00 μ.
Τομέας Γ΄	0,8	60%	Πτέρυγες	2	6,50 μ.
Τομέας Δ΄	0,5	50%	Πτέρυγες	2	7,00 μ.
Τομέας Ε΄	0,3	30%	Πτέρυγες	2	7,00 μ.

Στον Πίνακα 2 διακρίνουμε τον συντελεστή δόμησης, το μέγιστο ποσοστό καλύψεως των οικοπέδων, τον μέγιστο επιτρεπόμενο αριθμό ορόφων των οικοδομών και το μέγιστο επιτρεπόμενο ύψος των οικοδομών για όλους τους τομείς (Νομοσκόπιο, 2020). Η υπόλοιπη περιοχή του δήμου βρίσκεται εκτός σχεδίου και οικοδομείται με βάση το Προεδρικό Διάταγμα της 24/05/1985 (ΦΕΚ 270Δ'). Αξιο αναφοράς αποτελεί το από 22.06.1983 Προεδρικό Διάταγμα «Καθορισμός Ζώνης Οικιστικού Ελέγχου και κατωτάτου ορίου κατάτμησης σε ολόκληρη την εκτός σχεδίου και εκτός ορίων οικισμών προϋφιστάμενων του 1923 περιοχή της Περιφερειακής Ενότητας Αττικής» (ΦΕΚ 284Δ'), όπου συμπεριέλαβε και την εκτός σχεδίου περιοχή του Δήμου Σπετσών στο όριο κατάτμησης των 20 στρεμμάτων. Ο πραγματοποιημένος συντελεστής δόμησης στο κέντρο της πόλης είναι πολύ μεγάλος εξαιτίας και των στενών δρόμων και κτιρίων που υπάρχουν. Όσον αφορά την οικιστική ανάπτυξη στις Σπέτσες, δεν υπάρχουν πολλά αυθαίρετα κτίρια λόγω του δασικού χαρακτήρα των εκτός σχεδίου περιοχών που γειτνιάζουν με την πόλη και την επάρκεια χώρων και συντελεστή δόμησης εντός σχεδίου.

10. Η ΟΙΚΟΝΟΜΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο μελετάται η οικονομική ζωή του νησιού των Σπετσών από τις αρχές του 19^{ου} αιώνα μέχρι σήμερα. Κατά τις πρώτες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα μέχρι και τα μέσα του 20^{ου} αιώνα, οι Σπέτσες διέθεταν μία μικτή οικονομία που στηριζόταν στον

πρωτογενή τομέα και στις θαλάσσιες μεταφορές και το εμπόριο. Ο πρωτογενής τομέας αφορούσε κατά κύριο λόγο τη γεωργία και σε μικρότερο βαθμό την κτηνοτροφία. Τα ερείπια των ανεμόμυλων, καθώς και τα παλιά χωράφια αποτελούν αποδεικτικά στοιχεία της παραγωγής και μεταφοράς αγροτικών προϊόντων στο νησί. Από την δεκαετία του 1960 και έπειτα, η οικονομική δραστηριότητα των Σπετσών βασίζεται κυρίως στον τριτογενή τομέα με επίκεντρο τον τουρισμό.

Στη συνέχεια ακολουθούν η ναυτιλία, η οικοδομική δραστηριότητα και η αλιεία (Αδαμακόπουλος, 2014). Τις προηγούμενες δεκαετίες είχαν αναπτυχθεί κάποια παραδοσιακά επαγγέλματα όπως είναι η υφαντική, η κεντητική, η ταπητουργία και η αγγειοπλαστική. Με την εξέλιξη της τεχνολογίας χάθηκαν αυτά τα επαγγέλματα και οι χειρονακτικές εργασίες αυτοματοποιήθηκαν μέσω νέων τεχνολογιών στην πάροδο του χρόνου. Εξάριση αποτελούν οι ναυπηγικές μονάδες σκαφών κάθε τύπου, τα λεγόμενα ναυπηγεία, καρνάγια ή ταρσανάδες που δραστηριοποιούνται μέχρι σήμερα στο νησί (Δήμος Σπετσών, 2020). Ο δευτερογενής τομέας δεν εμφανίζει έντονη ανάπτυξη στις Σπέτσες λόγω του μικρού μεγέθους της. Ο τριτογενής τομέας αποτελεί τον κυριότερο κλάδο του νησιού λόγω του τουρισμού και των οικοδομικών δραστηριοτήτων. Οι Σπέτσες αποτελούν έναν από τους δημοφιλέστερους τουριστικούς προορισμούς τόσο στον Αργοσαρωνικό όσο και σε όλη την Ελλάδα. Η γεωγραφική του θέση, οι κλιματολογικές συνθήκες, η πλούσια αρχιτεκτονική και ιστορία του έχουν συντελέσει στην ανάδειξη του νησιού. Για αυτό τον λόγο, μεγάλο μέρος των κατοίκων των Σπετσών δραστηριοποιούνται τουριστικά.

11. ΕΡΓΑ ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΟΥΜΕΝΑ ΑΠΟ ΤΗΝ Ε.Ε. ΚΑΙ ΑΛΛΩΝ ΦΟΡΕΩΝ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Στο παρόν κεφάλαιο αναφέρονται τα χρηματοδοτούμενα έργα από την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλων φορέων, που συνέβαλαν στην ανάπτυξη της πόλης των Σπετσών. Το νησί των Σπετσών παρουσιάζει τεράστιες δυνατότητες. Όμως, πολλά από τα έργα της που έχουν ξεκινήσει παραμένουν μέχρι και σήμερα ανεκπλήρωτα, επιβραδύνοντας την ανάπτυξη του νησιού. Μερικά από τα χαρακτηριστικότερα έργα που βρίσκονται προς ολοκλήρωση είναι η σύνδεση εγκαταστάσεων βιολογικού καθαρισμού με το δίκτυο ύδρευσης των Σπετσών, η ολοκλήρωση των έργων αποχέτευσης, η ανάπλαση της παραλιακής οδού από την Ντάπια έως την Αναργύρειο Σχολή των Σπετσών και η αποκατάσταση της οικείας του Σωτήριου Ανάργυρου και η μετατροπή του σε πολιτιστικό πόλο και χώρων εκδηλώσεων.

Ένα από τα έργα που ολοκληρώθηκε το 2008 από την «Πρωτοβουλία Σπετσών» ήταν η ανάπλαση της παραλιακής ζώνης και της πλατείας Ποσειδωνίου των Σπετσών, η οποία αποτελεί ένα από τους πιο κεντρικούς και πολυσύχναστους χώρους του νησιού. Εκεί πραγματοποιούνται αρκετές λειτουργίες καθημερινής εξυπηρέτησης όπως η αφετηρία των αμαξών ή η στάση των λεωφορείων. Χαρακτηριστικό στοιχείο της πλατείας αποτελεί το Ξενοδοχείο Ποσειδώνιο. Βασικός στόχος της ανάπλασης αποτέλεσε η λειτουργική και αισθητική αναβάθμισή του βάσει της φυσιογνωμίας του, η σημασίας εύρεσης του κατάλληλου σημείου χωροθέτησης της πλατείας και του εκσυγχρονισμού του υπάρχοντος περιβάλλοντος στο χώρο της πλατείας, δίνοντας έμφαση στο ξενοδοχείο Ποσειδωνίου (Χωροτεχνική, 2013). Επιπλέον, κρίθηκε σημαντική η επισκευή των μύλων- κρηπιδωμάτων του λιμένος Σπετσών αφού υπήρχαν σημαντικές βλάβες λόγω των υποσκαφών, πλημμυρούς κατασκευής και παλαιότητας στην περιοχή του ξενοδοχείου «Ποσειδώνιο».

Οι υψηλής έντασης άνεμοι δημιουργούσαν, συχνά, υψηλό κυματισμό ο οποίος διάβρωνε τον σκελετό και τη θεμελίωση των λιμενικών έργων. Ένα ποσοστό των βλαβών αποκαταστάθηκε στην Α' Φάση του έργου. Το έργο «Επισκευή μύλων – κρηπιδωμάτων

λιμένος Σπετσών – Β' Φάση» είναι η ακολουθία της Α' φάσης. Κάποιοι από τους κύριους στόχους στην περιοχή της Ντάπιας και στον μόλο του Ποσειδωνίου, ήταν ο καθαρισμός των πιο παλιών τμημάτων, η τοποθέτηση καινούργιων προσκρουστήρων στα μέτωπα του μόλου για την ασφαλή παραλαβή των σκαφών, η καθαίρεση της επίστρωσης του μόλου και η κατασκευή καινούργιων επιστρώσεων με προσθήκη σκληρυντικού υλικού (ΗΓΗΤΩΡ, 2013).

Το Γενικό Αρχείο Σπετσών (Γ.Α.Κ.) αποτελεί περιφερειακή υπηρεσία των Γενικών Αρχών του Κράτους. Ιδρύθηκε το 1925 ως Ιστορικό Αρχείο Σπετσών και με τον νόμο 1946/1991 μετονομάστηκε σε Τοπικό Αρχείο Σπετσών. Το παρόν έργο επιχορηγήθηκε από τον τακτικό προϋπολογισμό του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων και συγχρηματοδοτήθηκε από το Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Κοινωνία της Πληροφορίας του Γ' Κοινοτικού Πλαισίου Στήριξης όπου το 80% προέρχεται από το Ευρωπαϊκό Ταμείο Περιφερειακής Ανάπτυξης και το 20% από Εθνικούς Πόρους. Αποτελεί έναν πλούσιο ιστορικό θησαυρό των Σπετσιοτών για την τήρηση της ένδοξης ιστορίας του νησιού από το έτος 1786 μέχρι το 2013. Στεγάζεται στο Ιστορικό Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου και σκοπός του είναι η φύλαξη του αρχαιικού υλικού του νησιού, τα οποία αποτυπώνονται βάσει της διαχρονικής εξέλιξης της τεχνολογίας σε έγγραφα, χειρόγραφα βιβλία, φωτογραφίες, ψηφιακά αντίγραφα τεκμηρίων, ηχητικές αποτυπώσεις. Στο Τοπικό Αρχείο Σπετσών υπάρχει μία βιβλιοθήκη που λειτουργεί ως αναγνωστήριο κατά τις ώρες λειτουργία της υπηρεσίας και δεν έχει δανειστικό χαρακτήρα. Η βιβλιοθήκη διαθέτει μια εκλεκτή βιβλιογραφία με ποικίλα θέματα από την τοπική ιστορία καθώς και κάποιες σπάνιες εκδόσεις (Δήμος Σπετσών, 2020).

Οι Δομές Παροχής Βασικών Αγαθών του Δήμου Σπετσών υποστηρίζει άτομα και οικογένειες που αδυνατούν να καλύψουν τις βασικές βιοτικές τους ανάγκες. Περιλαμβάνει Κοινωνικό Παντοπωλείο, Παροχή Συσσιτίου, Κοινωνικό Φαρμακείο και εντάσσεται στο Περιφερειακό Επιχειρησιακό Πρόγραμμα «Αττική 2014-2020» στον άξονα προτεραιότητας 09 «Προώθηση της Κοινωνικής Ένταξης και Καταπολέμηση της Φτώχειας και Διακρίσεων-Διασφάλιση της Κοινωνικής Συνοχής» που συγχρηματοδοτεί το Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο. Το Κοινωνικό Παντοπωλείο διανέμει τρόφιμα και είδη πρώτης ανάγκης όπως είδη ατομικής υγιεινής, ένδυσης, υπόδησης. Το Κοινωνικό Φαρμακείο διανέμει δωρεάν φάρμακα, παραφαρμακευτικά προϊόντα για τη φροντίδα των ασθενών με χαμηλά εισοδήματα που αδυνατούν να τα προμηθευτούν μόνοι τους. Η Παροχή Συσσιτίου προσφέρει σε καθημερινή βάση γεύματα σε άτομα που έχουν πληγεί οικονομικά και δεν μπορούν να παρασκευάσουν το φαγητό στο σπίτι τους λόγω μη ύπαρξης των υποδομών ή αδυναμίας αυτοεξυπηρέτησης. Η Δομή Παροχής Βασικών Αγαθών του Δήμου Σπετσών έχει σαν στόχο την καταπολέμηση της φτώχειας και της ανεργίας για την κάλυψη των βασικών αναγκών των κατοίκων του νησιού και την κινητοποίηση της κοινωνίας ώστε να υπάρξει μία συλλογική προσπάθεια αλληλεγγύης για τις ευπαθείς ομάδες (Δήμος Σπετσών, 2020).

Μέρος Β': Έρευνα

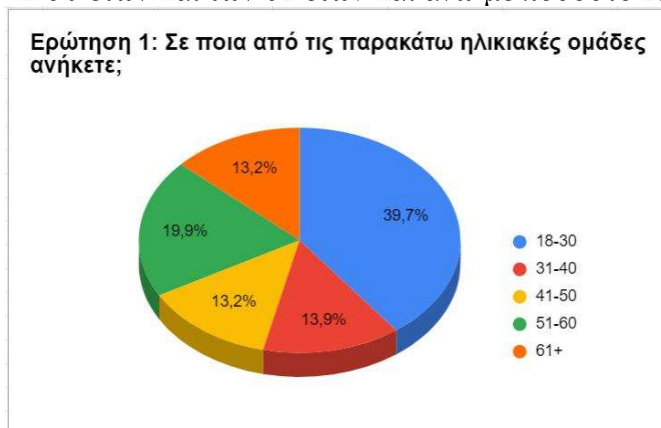
12. ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

Η μέθοδος που ακολουθήθηκε για τη συγγραφή του πρώτου μέρους του παρόντος άρθρου ήταν η βιβλιογραφική έρευνα, μέσω της εύρεσης βιβλιογραφικών πηγών επιστημονικού περιεχομένου και συγγραμμάτων. Για τη συλλογή των δεδομένων στο δεύτερο μέρος, χρησιμοποιήθηκε η ποσοτική έρευνα μέσω του ερωτηματολογίου, το οποίο μοιράστηκε ηλεκτρονικά σε 152 άτομα που είτε έμεναν στις Σπέτσες είτε την είχαν επισκεφτεί. Η συμπλήρωση του έγινε ανώνυμα. Οι ερωτήσεις που περιλάμβανε το ερωτηματολόγιο ήταν

συνολικά 10, από τις οποίες οι 8 ήταν κλειστού τύπου και οι υπόλοιπες 2 ήταν ερωτήσεις ανοικτού τύπου. Στο επόμενο κεφάλαιο ακολουθεί η ανάλυση των ερωτηματολογίων.

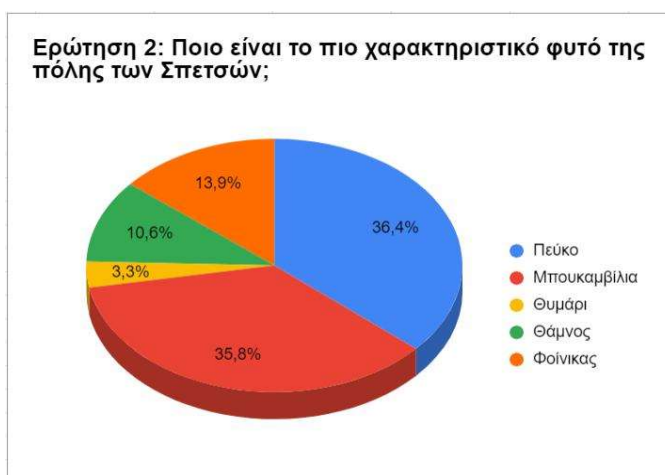
13. ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΩΤΗΜΑΤΟΛΟΓΙΩΝ

Σύμφωνα με το Σχήμα 1, η ηλικιακή κατηγορία που συμμετείχε κατά κύριο λόγο στην έρευνα είναι αυτή των 18-30 ετών με ποσοστό 39,7% (60 άτομα). Στη συνέχεια, ακολουθούν οι ηλικιακές ομάδες των 51-60 ετών με ποσοστό 19,9% (30 άτομα) και των 31-40 με ποσοστό 13,9% (21 άτομα). Στην τελευταία θέση, βρίσκονται με ισοβαθμία οι ηλικιακές κλάσεις των 41-50 ετών και των 61 ετών και άνω με ποσοστό 13,2% (20 άτομα).

Σχήμα 1: Ηλικιακές ομάδες που ανήκει το κοινό στην έρευνα

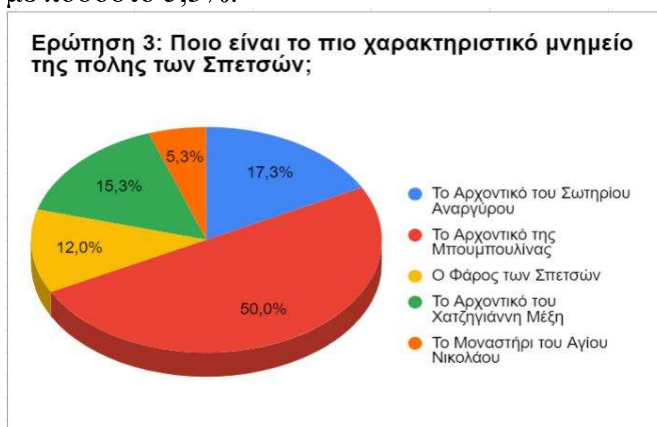
Στο Σχήμα 2, απεικονίζονται οι απαντήσεις των ατόμων για το φυτό που θεωρούν ότι χαρακτηρίζει τις Σπέτσες. Τα δύο είδη φυτών που κυριαρχούν στις απαντήσεις των ερωτηθέντων είναι το πεύκο με ποσοστό 36,4% και η μπουκαμβίλια με ποσοστό 35,8%. Στην συνέχεια ακολουθεί ο φοίνικας με ποσοστό 13,9%, ο θάμνος με ποσοστό 10,6% και στο τέλος βρίσκεται το θυμάρι με ποσοστό 3,3%.

Σχήμα 2: Χαρακτηριστικό φυτό της πόλης των Σπετσών

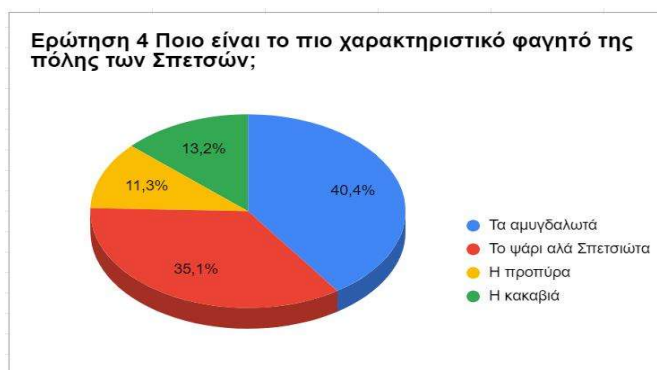
Στο Σχήμα 3, εμφανίζονται οι απαντήσεις των ατόμων σχετικά με το χαρακτηριστικότερο μνημείο που πιστεύουν ότι αντιπροσωπεύει την πόλη των Σπετσών. Το Αρχοντικό της Μπουμπουλίνας επικράτησε με διαφορά ως το σημαντικότερο μνημείο του νησιού με ποσοστό 50%. Στη δεύτερη θέση, βρέθηκε με ποσοστό 17,3% το Αρχοντικό του

Σωτηρίου Αναργύρου, έπειτα ακολούθησε το Αρχοντικό του Χατζηγιάννη Μέξη με ποσοστό 15,3%, ο Φάρος των Σπετσών με ποσοστό 12% και τέλος το Μοναστήρι του Αγίου Νικολάου με ποσοστό 5,3%.

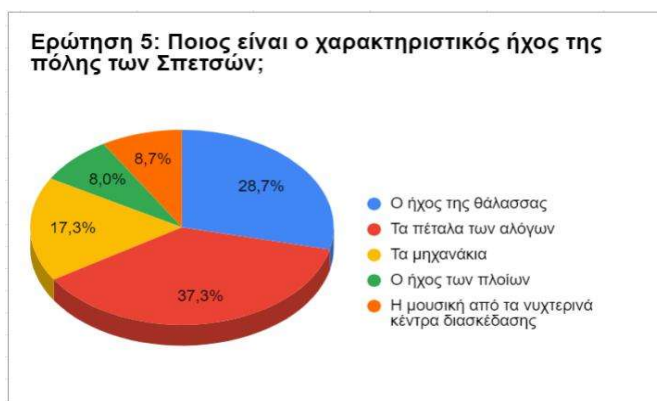
Σχήμα 3: Χαρακτηριστικό μνημείο της πόλης των Σπετσών

Στο Σχήμα 4, απεικονίζονται οι απαντήσεις των ατόμων στην ερώτηση ποιο είναι το χαρακτηριστικό φαγητό της πόλης των Σπετσών. Το 40,4% των ερωτηθέντων δήλωσαν ότι τα αμυγδαλωτά αποτελούν το αντιπροσωπευτικότερο φαγητό των Σπετσών με το ψάρι αλά Σπετσιώτα να έρχεται στη δεύτερη θέση, με μικρή διαφορά, έχοντας ποσοστό 35,1%. Λιγότερο δημοφιλείς απαντήσεις αποτελούν η κακαβιά με ποσοστό 13,2% και η προπύρα με ποσοστό 11,3%.

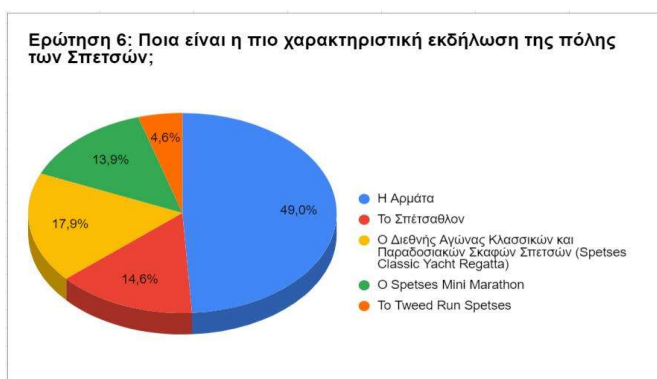
Σχήμα 4: Χαρακτηριστικό φαγητό της πόλης των Σπετσών

Σύμφωνα με το Σχήμα 5, οι απαντήσεις των ερωτηθέντων για τον ήχο που χαρακτηρίζει την πόλη των Σπετσών υπήρξε ποικιλομορφία. Ειδικότερα, το 37,3% θεωρεί πως τα πέταλα των αλόγων ακούγονται με μεγαλύτερη ένταση και συχνότητα στο νησί. Ύστερα, ακολούθησε ο ήχος της θάλασσας με ποσοστό 28,7%, ο ήχος από τα μηχανάκια με ποσοστό 17,3%, η μουσική από τα νυχτερινά κέντρα με ποσοστό 8,7% και τέλος ο ήχος των πλοίων με ποσοστό 8%.

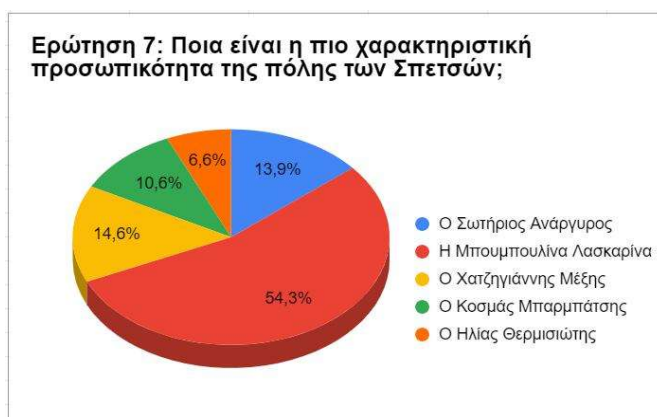
Σχήμα 5: Χαρακτηριστικός ήχος της πόλης των Σπετσών

Στο Σχήμα 6, στην ερώτηση ποια αποτελεί τη χαρακτηριστικότερη εκδήλωση της πόλης των Σπετσών, η απάντηση που κυριάρχησε έναντι του συνόλου με ποσοστό 49% είναι η εκδήλωση της Αρμάτας. Στην συνέχεια ακολουθεί ο Διεθνής Αγώνας Κλασσικών και Παραδοσιακών Σκαφών Σπετσών (Spetses Classic Yacht Regatta) με ποσοστό 17,9%, το Σπέτσαθλον με ποσοστό 14,6%, ο Spetses Mini Marathon με ποσοστό 13,9% και στην τελευταία θέση των απαντήσεων βρίσκεται το Tweed Run Spetses με ποσοστό 4,6%.

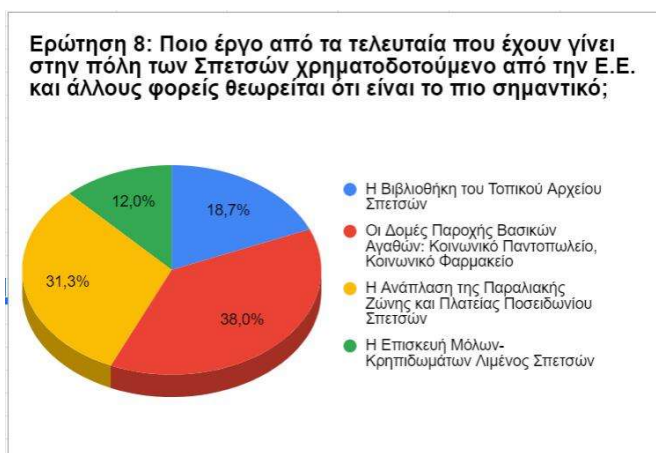
Σχήμα 6: Χαρακτηριστική εκδήλωση της πόλης των Σπετσών

Στο Σχήμα 7, στην ερώτηση ποια αποτελεί την αντιπροσωπευτικότερη προσωπικότητα της πόλης των Σπετσών, η απάντηση που κυριάρχησε σημαντικά έναντι του συνόλου ήταν η Μπουμπουλίνα Λασκαρίνα με ποσοστό 54,3%. Στη δεύτερη θέση, βρέθηκε ο Χατζηγιάννης Μέξης με ποσοστό 14,6%. Ύστερα, ακολούθησε ο Σωτήριος Ανάργυρος με ποσοστό 13,9%, ο Κοσμάς Μπαρμπάτσης με ποσοστό 10,6% και στην τελική θέση βρέθηκε ο Ηλίας Θερμισιώτης με ποσοστό 6,6%.

Σχήμα 7: Χαρακτηριστική προσωπικότητα της πόλης των Σπετσών

Στο Σχήμα 8, στην ερώτηση ποιο έργο από τα τελευταία που έχουν πραγματοποιηθεί στην πόλη των Σπετσών χρηματοδοτούμενο από την Ευρωπαϊκή Ένωση και άλλους φορείς θεωρείται ότι είναι πιο σημαντικό υπήρξε ποικιλομορφία στις απαντήσεις. Συγκεκριμένα, οι Δομές Παροχής Βασικών Αγαθών: Κοινωνικό Παντοπωλείο, Κοινωνικό Φαρμακείο κυριάρχησε με ποσοστό 38%. Στη συνέχεια, ακολούθησε η ανάπλαση της παραλιακής ζώνης και πλατείας Ποσειδωνίου Σπετσών με ποσοστό 31,3%, η Βιβλιοθήκη του Τοπικού Αρχείου των Σπετσών με ποσοστό 18,7% και τέλος, η επισκευή των μόνων- κρηπιδωμάτων του Λιμένος Σπετσών με ποσοστό 12%.

Σχήμα 8: Σημαντικότερο έργο που έχει χρηματοδοτηθεί από την Ε.Ε. και άλλους φορείς στην πόλη των Σπετσών κατά τα τελευταία χρόνια

Στην ερώτηση ποιο κατά τη γνώμη σας είναι το αρνητικότερο χαρακτηριστικό της πόλης των Σπετσών, η πλειοψηφία των απαντήσεων ανέδειξε ως αρνητικό στοιχείο το έντονο κυκλοφοριακό πρόβλημα του νησιού. Αρκετά ήταν και τα άτομα που χαρακτήρισαν τις Σπέτσες ως έναν ακριβό προορισμό με ακριβή συγκοινωνία, απρόσιτο προς τις κατώτερες κοινωνικά ομάδες. Επιπλέον, στις απαντήσεις αναφέρθηκαν ως αρνητικά στοιχεία ο θόρυβος από τα μηχανάκια, η έλλειψη υποδομών που κρίνονται απαραίτητες για την ανάπτυξη του νησιού, η πολυκοσμία κατά τους καλοκαιρινούς μήνες και την οργάνωση εκδηλώσεων όπως είναι η Αρμάτα, η έλλειψη προβολή και διαφήμιση του νησιού τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό, η εποχικότητα του τουρισμού στο νησί, η μη προώθηση του εναλλακτικού τουρισμού, η ύπαρξη περιορισμένου αριθμού σούπερ μάρκετ, η έλλειψη ιατρικού προσωπικού, οι δυσκολίες που υπάρχουν κατά την τροφοδοσία του νερού, η εκμετάλλευση

των αλόγων καθώς και τα περιττώματα των αλόγων. Να αναφέρουμε πως σε αυτήν την ερώτηση απάντησαν 140 άτομα από τα 152 άτομα που συμμετείχαν συνολικά στην έρευνα.

Στην ερώτηση ποιο κατά τη γνώμη σας είναι το θετικότερο χαρακτηριστικό της πόλης των Σπετσών η πλειοψηφία των απαντήσεων ανέδειξε ως θετικό στοιχείο την ομορφιά του φυσικού τοπίου, τη γραφικότητα του νησιού και την κοντινή απόσταση που έχει από τον Πειραιά, κάνοντάς την έναν ιδανικό προορισμό για μικρές αποδράσεις. Ακόμα, στις απαντήσεις αναφέρθηκαν ως θετικά στοιχεία η πλούσια αρχιτεκτονική του νησιού με τα νεοκλασικά της σπίτια, η ιστορική και πολιτιστική κληρονομιά της, η διατήρηση του παραδοσιακού της στοιχείου, η απουσία αυτοκινήτων, η εναλλακτική μετακίνηση που προσφέρει έναν πιο διαφορετικό τρόπο ζωής, οι γαλαζοπράσινες παραλίες με τα καθαρά νερά τους, η διοργάνωση πολιτιστικών εκδηλώσεων, η φιλοξενία των κατοίκων της, οι διαφορετικές γεύσεις που προσφέρει και η τοποθέτηση των μεγάλων κλαμπ λίγο πιο έξω από το κέντρο της πόλης. Να αναφέρουμε πως σε αυτήν την ερώτηση απάντησαν 142 άτομα από τα 152 άτομα που συμμετείχαν συνολικά στην έρευνα.

14. ΔΥΝΑΤΟΤΗΤΕΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΥ ΤΟΥΡΙΣΜΟΥ ΣΤΗΝ ΠΟΛΗ ΤΩΝ ΣΠΕΤΣΩΝ

Η τουριστική ανάπτυξη της Ελλάδας βασίστηκε κατά κύριο λόγο στα νησιά της. Το πρότυπο του μοντέλου του οργανωμένου μαζικού τουρισμού, που έχει αναπτυχθεί οφείλει να εγκαταλειφθεί και να γίνει μία στροφή προς τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη και στην ενίσχυση της φέρουσας τουριστικής ικανότητας.

Οι Σπέτσες αποτελούν ένα νησί με μεγάλη δυναμική ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού για μία σειρά από λόγους που αναλύσαμε στη βιβλιογραφική και εμπειρική έρευνα που πραγματοποιήθηκε παραπάνω. Μερικές από τις μορφές εναλλακτικού τουρισμού που μπορούν να αναπτυχθούν στο νησί είναι ο θαλάσσιος τουρισμός, ο αγροτουρισμός, ο αθλητικός τουρισμός, ο θρησκευτικός τουρισμός, ο γαστρονομικός τουρισμός όπως και ο πεζοπορικός τουρισμός. Κοινό στοιχείο όλων αυτών των διαφορετικών μορφών τουρισμού αποτελεί η «μεταμόρφωση» του τουρίστα σε «εν δράση χρήστη» του τουριστικού προϊόντος. Το νησί των Σπετσών διαθέτει έναν τόπο ιδανικό για άθληση και αναψυχή μέσω του ήπιου κλίματος, της βλάστησης και του καλού οδικού δικτύου της. Με αυτό τον τρόπο, ο επισκέπτης θα συνδεθεί με το περιβάλλον του νησιού και θα γνωρίσει την αξία του πλούτου της.

Απαραίτητο κριτήριο για την ανάδειξη και αναγνώριση του φυσικού πλούτου της αποτελεί η ύπαρξη μίας ισορροπημένης σχέσης μεταξύ του φυσικού και του ανθρώπινου περιβάλλοντος. Ο σεβασμός προς την χλωρίδα και την πανίδα του νησιού είναι αναγκαία προϋπόθεση για την διαμόρφωση της ποιότητας ζωής και των συνθηκών διαβίωσης στο νησί. Η βλάστηση καθορίζει σε μεγάλο βαθμό την αισθητική εικόνα του νησιού που αποτελεί ένα από τα κύρια στοιχεία που την χαρακτηρίζουν. Η μακραίωνη ιστορία των Σπετσών, με τη συμμετοχή της στην Ελληνική Επανάσταση μέσω των σημαντικών ηρωικών προσωπικοτήτων που έλαβαν μέρος, αποτελεί ένα ακόμα χαρακτηριστικό που την ανάγει «στα μάτια» των τουριστών. Η πληθώρα των θρησκευτικών και πολιτισμικών μνημείων της, τα παραδοσιακά φαγητά της, η αριστοκρατική της αισθητική είναι στοιχεία ικανά για να προσελκύσει αρκετούς επισκέπτες με σκοπό να γνωρίσουν από κοντά το ιδιαίτερο τοπίο των Σπετσών. Η έλλειψη τουριστικής συνείδησης, η έλλειψη υποδομών που θεωρούνται αναγκαίες για την υποστήριξη των τουριστικών υποδομών, η ανεπαρκής διαφήμιση του νησιού, η εποχικότητα του τουρισμού, η μη πλήρης αξιοποίηση των υφιστάμενων πόρων της και η υποβάθμιση του περιβάλλοντα χώρου μέσω του κυκλοφοριακού προβλήματος και του

θορύβου αποτελούν κάποιες από τις αδυναμίες της πόλης των Σπετσών, οι οποίες οφείλουν να αντιμετωπιστούν προκειμένου να γίνει καλύτερη αξιοποίηση του τουριστικού προϊόντος της.

Έτσι, η προώθηση της βιώσιμης τουριστικής εικόνας του νησιού μέσω της ανάδειξης των δυνατοτήτων της είναι σημαντική για την προστασία του τοπίου της και την βελτίωση της ποιότητας ζωής των κατοίκων και των επισκεπτών της με γνώμονα την ενίσχυση της κυκλικότητας των πόρων.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Συμπερασματικά, η φυσιογνωμία της πόλης των Σπετσών συντίθεται μέσα από τα φυσικά και ανθρωποποιητά στοιχεία που την χαρακτηρίζουν. Συνεπώς, η φυσιογνωμία μιας πόλης προσδιορίζεται μέσα από την καταγραφή και μελέτη αυτών των μεταβαλλόμενων στοιχείων για τη συνεχή εξέλιξη και προσαρμογή της σε νέα δεδομένα. Οι Σπέτσες αποτελούν νησί του Αργοσαρωνικού, το οποίο έχει εξελιχθεί σε έναν κοσμοπολίτικο τουριστικό προορισμό λόγω της γεωγραφικής του θέσης, κοντά στο λιμάνι του Πειραιά, της αριστοκρατικής αρχιτεκτονικής του, της απaráμιλλης φυσικής ομορφιάς του, της ένδοξης ιστορίας του, της απουσίας αυτοκινήτων και των πολιτιστικών του μνημείων.

Σκοπός της συγκεκριμένης έρευνας είναι η ανάδειξη της φυσιογνωμίας της πόλης των Σπετσών μέσα από τη βιβλιογραφική έρευνα και τα αποτελέσματα του ερωτηματολογίου που συλλέχθηκαν. Ειδικότερα, μέσα από τις απαντήσεις του ερωτηματολογίου ξεχώρισε με διαφορά η Λασκαρίνα Μπουμπουλίνα ως η σπουδαιότερη προσωπικότητα του νησιού, με το Αρχοντικό της να κυριαρχεί και αυτό ανάμεσα των υπόλοιπων μνημείων των Σπετσών. Όπως ήταν αναμενόμενο η εκδήλωση της Αρμάτας επικράτησε έναντι των άλλων απαντήσεων ως η χαρακτηριστικότερη εκδήλωση των Σπετσών όπως ήταν αναμενόμενο, καθώς αποτελεί τοπόσημο του νησιού επειδή τιμά ένα σημαντικό μέρος της ιστορίας της Ελλάδας.

Όσον αφορά τις ανοιχτές απαντήσεις, ως κύριο αρνητικό χαρακτηριστικό τέθηκε το κυκλοφοριακό πρόβλημα του νησιού και η έλλειψη τουριστικών υποδομών για την προώθησή του. Το νησί των Σπετσών πληροί τις προδιαγραφές ανάπτυξης ενός τουριστικού προϊόντος βασιζόμενη στις αρχές της αειφορίας, αφού αποτελεί μία πόλη με ιδιαίτερο φυσικό, πολιτισμικό, ιστορικό και αρχιτεκτονικό πλούτο. Για αυτό, προτείνεται η ανάπτυξη των εναλλακτικών μορφών τουρισμού που σέβονται το περιβάλλον και το μέλλον των επόμενων γενεών.

Βιβλιογραφία - Αναφορές

Βατικιώτη, Α. (2012), *Αξιολόγηση της τουριστικής ανάπτυξης των Σπετσών*, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Πανεπιστήμιο Αιγαίου

Μπία, Ν. (2018), *Κοινωνικό-οικονομικοί μετασχηματισμοί στο νησί των Σπετσών και οι επιπτώσεις τους στο φυσικό περιβάλλον. Μια διαχρονική διερεύνηση*, Μεταπτυχιακή Διατριβή, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ντρενογιάννης, Γ. (2007), *Ανακαλύψτε την Ελλάδα. Εύβοια, /Υδρα, Σπέτσες, Αίγινα, Αγκίστρι*, Αθήνα: 2007/

Παρίση, Α. (2010), *Η ανάπτυξη του θρησκευτικού τουρισμού στην Ελλάδα. Η περίπτωση των Σπετσών*, Πτυχιακή εργασία, ΤΕΙ Πειραιά

Στεφάνου, Ι. (2000), *Η φυσιογνωμία της ελληνικής πόλης*, Αθήνα: Μεδεών

Στεφάνου, Ι. και Μητούλα, Ρ. (2005), «Οι επιδράσεις της παγκοσμιοποίησης στο ελληνικό αστικό τοπίο», *Αειχώρος: Κείμενα Πολεοδομίας, Χωροταξίας και Ανάπτυξης*, 4 (1), σελ.4-19

Φιλήντρα, Μ. (1998), «Παραδοσιακή αρχιτεκτονική των Σπετσών», Καθημερινή, 26 Ιουλίου, σελ.20

Αδαμακόπουλος, Τ. (2014), «Βλάστηση των Σπετσών», https://www.topoguide.gr/islands/saronic/advs_spetses/spetses_vegetation.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 19/11/2022]

Αδαμακόπουλος, Τ. (2014), «Γεωγραφία των Σπετσών», https://www.topoguide.gr/islands/saronic/advs_spetses/spetses_geography.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 15/12/2022]

Αδαμακόπουλος, Τ. (2014), «Πανίδα των Σπετσών», https://www.topoguide.gr/islands/saronic/advs_spetses/spetses_fauna.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 19/11/2022]

Αδαμακόπουλος, Τ. (2014), «Χλωρίδα των Σπετσών», https://www.topoguide.gr/islands/saronic/advs_spetses/spetses_flora.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 19/11/2022]

Αναργύρειος & Κοργιαλένιος Σχολή Σπετσών (2021), «Σωτήριος Ανάργυρος - Ο ιδρυτής», <https://akss.gr/main/sot-anargiros-founder/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 22/11/2022]

Αργολική Αρχαική Βιβλιοθήκη Ιστορίας και Πολιτισμού (2009), «Μπουμπουλίνα Λασκαρίνα (1771-1825)», <https://argolikivivliothiki.gr/2009/02/13/%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BC%CF%80%CE%BF%CF%85%CE%BB%CE%AF%CE%BD%CE%B1-%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B1%CF%81%CE%AF%CE%BD%CE%B1-1771-1825/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 22/11/2022]

Βουλή των Ελλήνων (2010), «Εσφαλμένη Εφαρμογή του Ν. 3028/2002 και Καθυστερήσεις στην Έκδοση Οικοδομικών Αδειών στη Νήσο των Σπετσών», <https://www.hellenicparliament.gr/UserFiles/c0d5184d-7550-4265-8e0b-078e1bc7375a/7125493.pdf>, [ημερομηνία πρόσβασης: 05/12/2022]

ΕΛΣΤΑΤ-Ελληνική Στατιστική Αρχή, (2001), “

Δήμος Σπετσών (2020), «Αγία Παρασκευή», <https://spetses.gov.gr/2020/06/11/%CE%B1%CE%B3%CE%AF%CE%B1-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%AE/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 17/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Ανακοίνωση για την πρόσληψη προσωπικού με σύμβαση εργασίας ΙΔΟΧ ενός (1) ατόμου για την υλοποίηση του ευρωπαϊκού προγράμματος «Δομές Παροχής Βασικών Αγαθών: Κοινωνικό Παντοπωλείο, Κοινωνικό Φαρμακείο Δήμου Σπετσών» (1 θέση (ΠΕ/ΤΕ) Κοινωνικός Λειτουργός ή ΔΕ Βοηθός Φαρμακοποιού), <https://spetses.gov.gr/2021/04/12/%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CE%BA%CE%BF%CE%AF%CE%BD%CF%89%CF%83%CE%B7-%CE%B3%CE%B9%CE%B1-%CF%84%CE%B7%CE%BD-%CF%80%CF%81%CF%8C%CF%83%CE%BB%CE%B7%CF%88%CE%B7-%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%89%CF%80%CE%B9%CE%BA-8/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 19/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Αρμάτα», <https://spetses.gov.gr/armata/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 29/11/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Ιστορικές μορφές», <https://spetses.gov.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA>

[%CE%AD%CF%82-%CE%BC%CE%BF%CF%81%CF%86%CE%AD%CF%82/](https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85/),

[ημερομηνία πρόσβασης: 22/11/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Αρχοντικό Σωτήριου Αναργύρου»,
[https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-](https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85/)

[%CF%83%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%85-](https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85/)

[%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85/](https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%BF%CE%BD%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%83%CF%89%CF%84%CE%AE%CF%81%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%81%CE%B3%CF%8D%CF%81%CE%BF%CF%85/),

[ημερομηνία πρόσβασης: 23/11/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Ιστορία των Σπετσών»,
[https://spetses.gov.gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b1-](https://spetses.gov.gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b1-%cf%84%cf%89%ce%bd-%cf%83%cf%80%ce%b5%cf%84%cf%83%cf%8e%ce%bd/)

[%cf%84%cf%89%ce%bd-%cf%83%cf%80%ce%b5%cf%84%cf%83%cf%8e%ce%bd/](https://spetses.gov.gr/%ce%b9%cf%83%cf%84%ce%bf%cf%81%ce%af%ce%b1-%cf%84%cf%89%ce%bd-%cf%83%cf%80%ce%b5%cf%84%cf%83%cf%8e%ce%bd/),

[ημερομηνία πρόσβασης: 01/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Ιστορικό Αρχείο Σπετσών»,
[https://spetses.gov.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA](https://spetses.gov.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%83%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%83%CF%8E%CE%BD/)

[%CF%8C-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-](https://spetses.gov.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%83%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%83%CF%8E%CE%BD/)

[%CF%83%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%83%CF%8E%CE%BD/](https://spetses.gov.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B1%CF%81%CF%87%CE%B5%CE%AF%CE%BF-%CF%83%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%83%CF%8E%CE%BD/),

[ημερομηνία

πρόσβασης: 19/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Κοινωνικό Παντοπωλείο»,
[https://spetses.gov.gr/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B](https://spetses.gov.gr/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%80%CF%89%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF/)

[9%CE%BA%CF%8C-](https://spetses.gov.gr/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%80%CF%89%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF/)

[%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%80%CF%89%CE%BB%CE%B5%](https://spetses.gov.gr/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%80%CF%89%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF/)

[CE%B9%CE%BF/](https://spetses.gov.gr/%CE%BA%CE%BF%CE%B9%CE%BD%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CF%80%CE%B1%CE%BD%CF%84%CE%BF%CF%80%CF%89%CE%BB%CE%B5%CE%B9%CE%BF/), [ημερομηνία πρόσβασης: 19/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Κοινωνικό Φαρμακείο»,
[https://spetses.gov.gr/%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%cf%89%ce%bd%ce%b9%ce%ba%](https://spetses.gov.gr/%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%cf%89%ce%bd%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%cf%86%ce%b1%cf%81%ce%bc%ce%b1%ce%ba%ce%b5%ce%af%ce%bf/)

[cf%8c-%cf%86%ce%b1%cf%81%ce%bc%ce%b1%ce%ba%ce%b5%ce%af%ce%bf/](https://spetses.gov.gr/%ce%ba%ce%bf%ce%b9%ce%bd%cf%89%ce%bd%ce%b9%ce%ba%cf%8c-%cf%86%ce%b1%cf%81%ce%bc%ce%b1%ce%ba%ce%b5%ce%af%ce%bf/),

[ημερομηνία πρόσβασης: 19/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Μετακινήσεις», <https://spetses.gov.gr/metakiniseis/>,

[ημερομηνία πρόσβασης: 19/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Παραδοσιακά Επαγγέλματα»,
[https://spetses.gov.gr/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b9%](https://spetses.gov.gr/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ac-%ce%b5%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%b3%ce%ad%ce%bb%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/)

[ce%b1%ce%ba%ce%ac-](https://spetses.gov.gr/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ac-%ce%b5%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%b3%ce%ad%ce%bb%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/)

[%ce%b5%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%b3%ce%ad%ce%bb%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%](https://spetses.gov.gr/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ac-%ce%b5%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%b3%ce%ad%ce%bb%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/)

[b1/](https://spetses.gov.gr/%cf%80%ce%b1%cf%81%ce%b1%ce%b4%ce%bf%cf%83%ce%b9%ce%b1%ce%ba%ce%ac-%ce%b5%cf%80%ce%b1%ce%b3%ce%b3%ce%ad%ce%bb%ce%bc%ce%b1%cf%84%ce%b1/), [ημερομηνία πρόσβασης: 15/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Παραλίες»,
[https://spetses.gov.gr/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B5](https://spetses.gov.gr/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B5%CF%82/)

[%CF%82/](https://spetses.gov.gr/%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%AF%CE%B5%CF%82/), [ημερομηνία πρόσβασης: 17/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Σπηλιά του Μπεκίρη»,
[https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CF%83%CF%80%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CE%A](https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CF%83%CF%80%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%BA%CE%AF%CF%81%CE%B7/)

[C-%CF%84%CE%BF%CF%85-](https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CF%83%CF%80%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%BA%CE%AF%CF%81%CE%B7/)

[%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%BA%CE%AF%CF%81%CE%B7/](https://spetses.gov.gr/2020/06/15/%CF%83%CF%80%CE%B7%CE%BB%CE%B9%CE%AC-%CF%84%CE%BF%CF%85-%CE%BC%CF%80%CE%B5%CE%BA%CE%AF%CF%81%CE%B7/),

[ημερομηνία

πρόσβασης: 17/12/2022]

Δήμος Σπετσών (2020), «Το πρότυπο της Μπουμπουλίνας», [ημερομηνία πρόσβασης: 29/11/2022]

Δίκτυο Δήμων Νήσων Αττικής (2019), «Δήμος Σπετσών»,
<https://www.atticalag.gr/member/dimos-spetson/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 21/11/2022]

Ελληνική Δημοκρατία (2018), «Προμήθεια, εγκατάσταση και θέση σε λειτουργία εξοπλισμού τηλεελέγχου- τηλεχειρισμού για την ασφαλή επίβλεψη και λειτουργία του συστήματος υδροδότησης της νήσου Σπετσών», <https://spetses.gov.gr/wp->

content/uploads/2019/11/%CE%A4%CE%95%CE%A7%CE%9D%CE%99%CE%9A%CE%97-%CE%A0%CE%95%CE%A1%CE%99%CE%93%CE%A1%CE%91%CE%A6%CE%97-%CE%9C%CE%95%CE%9B%CE%95%CE%A4%CE%97%CE%A3-%CE%A4%CE%97%CE%9B%CE%95%CE%9C%CE%95%CE%A4%CE%A1%CE%99%CE%91%CE%A3-%CE%A5%CE%94%CE%A1%CE%95%CE%A5%CE%A3%CE%97%CE%A3_opt.pdf,
[ημερομηνία πρόσβασης: 19/11/2022]

ΕΛΣΤΑΤ- Ελληνική Στατιστική Αρχή (2018), «Απογραφές πληθυσμού 1991, 2011, 2011 σύμφωνα με την κωδικοποίηση της Απογραφής 2011», https://www.statistics.gr/el/statistics?p_p_id=com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3&p_p_lifecycle=0&p_p_state=maximized&p_p_mode=view&com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_mvcPath=%2Fview_content.jsp&com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_assetEntryId=8759664&com_liferay_portal_search_web_portlet_SearchPortlet_INSTANCE_3_type=document, [ημερομηνία πρόσβασης: 12/11/2022]

ΗΓΗΤΩΡ (2013), «Επισκευή μόνων- κρηπιδωμάτων λιμένος Σπετσών Β' φάση», <http://www.egetor.gr/gr/%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1.aspx/6-%CF%85%CE%B4%CF%81%CE%B1%CF%85%CE%BB%CE%B9%CE%BA%CE%B1-%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%B9%CE%BA%CE%B1/1/55-%CE%B5%CF%80%CE%B9%CF%83%CE%BA%CE%B5%CF%85%CE%B7-%CE%BC%CE%BF%CE%BB%CF%89%CE%BD-%CE%BA%CF%81%CE%B7%CF%80%CE%B9%CE%B4%CF%89%CE%BC%CE%B1%CF%84%CF%89%CE%BD-%CE%BB%CE%B9%CE%BC%CE%B5%CE%BD%CE%BF%CF%83-%CF%83%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%83%CF%89%CE%BD-%CE%B2-%CF%86%CE%B1%CF%83%CE%B7>, [ημερομηνία πρόσβασης: 19/12/2022]

Μουσείο Λασκαρίνας Μπουμπουλίνας (2021), «Μουσείο», <https://bouboulinamuseum.com/%CE%BC%CE%BF%CF%85%CF%83%CE%B5%CE%AF%CE%BF/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 29/11/2022]

Νομοσκόπιο (2017), «Απόφαση 10977/1967: Περί χαρακτηρισμού ιστορικών μνημείων κ.λ.π.», http://nomoskopio.gr/index.html?a_10977_67.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 05/12/2022]

Νομοσκόπιο (2020), «Περί χαρακτηρισμού ως Παραδοσιακών Οικισμών τινών του Κράτους και καθορισμού των όρων και περιορισμών δομήσεως των οικοπέδων αυτών», https://www.technologismiki.com/nomos/index.html?pd_19_10_78.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 05/12/2022]

Νομοσκόπιο (2020), «Περί χαρακτηρισμού ως διατηρητέων, κτιρίων κειμένων εντός της περιοχής Πλάκας του ρυμοτομικού σχεδίου Αθηνών, (ΦΕΚ 617/Δ/1980), 08-11-1980», https://www.technologismiki.com/nomos/index.html?pd_24_10_80b.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 05/12/2022]

Νομοσκόπιο (2020), «Περί αναθεώρησης και επεκτάσεως του ρυμοτομικού σχεδίου Σπετσών Αττικής», http://www.nomoskopio.gr/pd_24_10_80c.php?toc=0&printWindow&, [ημερομηνία πρόσβασης: 05/12/2022]

Νομοσκόπιο (2020), «ΠΔ 21-11-1981: Καθορισμός ειδικών όρων και περιορισμών δόμησης του χαρακτηρισμένου ως παραδοσιακού οικισμού Σπετσών», https://www.technologismiki.com/nomos/index.html?pd_21_11_81.php, [ημερομηνία πρόσβασης: 05/12/2022]

Τζίκα Χατζοπούλου, Α. (2016), «Η προστασία του τοπίου στις διάφορες μορφές του. Πρόταση και πρόκληση», <https://www.eedipox.gr/2016/11/19/h-prostasia-tou-topiou-stis-diafores-morfes-tou-protasi-ke-proklisi/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 20/11/2022]

Χωροτεχνική (2013), «Ανάπλαση παραλιακής ζώνης & πλατείας Ποσειδωνίου Σπετσών», <http://www.xorotexniki.gr/gr/%CE%B5%CF%81%CE%B3%CE%B1.aspx/10-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%B5%CE%B9%CF%83/1/173-%CE%B1%CE%BD%CE%B1%CF%80%CE%BB%CE%B1%CF%83%CE%B7-%CF%80%CE%B1%CF%81%CE%B1%CE%BB%CE%B9%CE%B1%CE%BA%CE%B7%CF%83-%CE%B6%CF%89%CE%BD%CE%B7%CF%83-&-%CF%80%CE%BB%CE%B1%CF%84%CE%B5%CE%B9%CE%B1%CF%83-%CF%80%CE%BF%CF%83%CE%B5%CE%B9%CE%B4%CF%89%CE%BD%CE%B9%CE%BF%CF%85-%CF%83%CF%80%CE%B5%CF%84%CF%83%CF%89%CE%BD>, [ημερομηνία πρόσβασης: 19/12/2022]

Sharaiha, M. (2020), «Ταξίδι στις Σπέτσες: Η Ντάπια με τα υπέροχα ψηφιδωτά ήταν το σημείο συγκέντρωσης καπεταναίων στην Επανάσταση», <https://www.travelgirl.gr/taxidi-stis-spetses-i-dapia-me-ta-iperoxa-psifidota-itan-to-simeio-sigentrosis-kapetanaion-stin-epanastasi/>, [ημερομηνία πρόσβασης: 29/11/2022]

Spetses island (2018), «Περιήγηση στην Πόλη», https://www.spetses.com.gr/mobile/gr_tour.html, [ημερομηνία πρόσβασης: 29/11/2022]